

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความจำเป็นของปัญหา

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี เริ่มดำเนินงานโครงการ การศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2526 จนถึงปัจจุบัน ได้ดำเนินการคัดเลือกให้โรงเรียนต่าง ๆ เข้าร่วมโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนา หมู่บ้านในเขตชนบทแล้วทั้งสิ้น 291 โรงเรียน จากจำนวนโรงเรียนทั้งจังหวัด 333 โรงเรียนคิดเป็นร้อยละ 87.93 (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี, 2535 : 1) ซึ่งตามแผนการดำเนินงานของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ปัตตานี จะต้องดำเนินการให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงเรียนเข้าโครงการ การศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบททุกโรงเรียนและโรงเรียนที่เข้าโครงการ แล้วจะต้องดำเนินกิจกรรมของโครงการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผลการดำเนินงาน ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ ของชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่ในการดำเนินงานและการปฏิบัติกิจกรรม ต่าง ๆ ของโครงการดังกล่าวผู้ปฏิบัติมักประสบปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนผล กระทบต่าง ๆ มากมาย จากประเด็นดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาต้องการทราบว่า มีปัจจัยใดบ้างที่สัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถม ศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท และมีปัจจัยใดบ้างที่มี ผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการ การศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

จากรายงานการสรุปผลการดำเนินงาน การจัดกิจกรรมการเรียน การสอนของโรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

ปีงบประมาณ 2535 โรงเรียนที่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จมีแผนปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องและสามารถเป็นแบบอย่างแก่โรงเรียนทั่วไปได้เพียง 13 โรงเรียนจากจำนวนโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ 279 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 4.65 เท่านั้น (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี, 2535 : 3) ดังปรากฏในตาราง 1

ตาราง 1 ผลการดำเนินงานของโรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทที่ประสบผลสำเร็จ ปี 2535

ลำดับ ที่	โรงเรียน	อำเภอ/กิ่ง	จำนวน ครู	จำนวน นักเรียน	โครงการดีเด่น
1.	บ้านเกาะหม้อแกง	หนองจิก	9	138	เลี้ยงปลา, เลี้ยงไก่
2.	บ้านศาลาสอง	ยะรัง	18	238	สาธิตการเกษตร
3.	บ้านกะลาพอ	สายบุรี	23	495	สาธิตการเกษตร
4.	บ้านวังกว้าง	แม่ลาน	26	369	เลี้ยงไก่, เกษตร
5.	บ้านจะเม่	สายบุรี	19	347	เลี้ยงไก่, เกษตร
6.	บ้านท่าข้าม	ปะนาเระ	19	333	อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย
7.	บ้านตาหมน	ยะหริ่ง	12	204	เลี้ยงปลา, ปลูกผัก
8.	บ้านปลักแตน	ไม้แก่น	9	156	สาธิตการเกษตร
9.	บ้านมือเจาะ	ยะหริ่ง	22	415	เพาะเห็ด, ปลูกผัก
10.	บ้านสี่ดง	สายบุรี	16	351	เลี้ยงไก่, เพาะเห็ด
11.	บ้านน้ำบ่อ	ปะนาเระ	26	493	เลี้ยงปลา, ตัดผมชาย
12.	บ้านเกาะเปาะ	หนองจิก	16	292	เลี้ยงไก่, ฆ่าไม้
13.	บ้านตรัง	มายอ	11	212	มโนราห์

ที่มา : สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี, 2535 : 3

จะเห็นได้ว่า การดำเนินงานตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน
ในเขตชนบทของจังหวัดปัตตานี เท่าที่ผ่านมายังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร
โรงเรียนต่าง ๆ ส่วนใหญ่ยังไม่สามารถเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่โรงเรียนทั่วไปได้

จากสภาพข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า หากผู้เกี่ยวข้องหรือบุคคลที่มีหน้าที่
รับผิดชอบโดยตรงไม่รีบดำเนินการแก้ไข ปัญหาดังกล่าวอาจส่งผลกระทบ และ
เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศชาติในระยะยาวได้ ดังนั้นกิจกรรมต่าง ๆ
ที่สนองหรือเอื้อต่อวัตถุประสงค์ของโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขต
ชนบท ที่สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติได้กำหนด และให้ปฏิบัตินั้นนับว่า
เป็นนวัตกรรมอย่างหนึ่งที่ควรกระทำอย่างยิ่ง และน่าจะแก้ปัญหาต่าง ๆ ในแต่ละ
ชุมชนได้ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีปัญหาและอุปสรรคอีกมากมายที่เป็นปัจจัยขัดขวาง
ในการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อ
พัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ซึ่งบุคลากรหลักของโรงเรียนที่จะทำให้การดำเนินงาน
ของโครงการดังกล่าวสำเร็จหรือบรรลุวัตถุประสงค์มากนักน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับ
ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนเป็นสำคัญ และในการปฏิบัติงาน
ของผู้บริหารโรงเรียน ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ ด้าน อันได้แก่ ปัจจัยด้าน
สถานภาพส่วนตัว ปัจจัยด้านเจตคติที่มีต่อโครงการ และปัจจัยด้านความรู้ความ
เข้าใจในโครงการ ปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวเหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัญหาต่อประสิทธิภาพ
การปฏิบัติงาน ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนา
หมู่บ้านในเขตชนบทแทบทั้งสิ้น

ข้อค้นพบต่าง ๆ ในการวิจัยครั้งนี้ จะได้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไข
ในการดำเนินงานตามโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้
ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนในชนบทมีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถพึ่งพาตนเอง (Self-
Reliance) ได้ในโอกาสต่อไป

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจและเชื่อมโยงไปสู่กรอบแนวความคิด ในเรื่องดังกล่าวผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. บทบาทการศึกษาในการพัฒนาชนบท
2. โครงการการศึกษา เพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท
3. บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท
4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี
7. กรอบแนวความคิดในการวิจัย

1. บทบาทการศึกษาในการพัฒนาชนบท

การศึกษาเป็นสิ่งที่กระทำกันอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคลให้สอดคล้องกับความต้องการ ดังนั้นการศึกษาจึงมีความสำคัญในการพัฒนาเพราะการพัฒนาจะสำเร็จได้ก็ด้วยการวางพื้นฐานการศึกษาในโรงเรียน และสถาบันการศึกษาในทุกระดับ (สุวารีย์ ศรีบุณะ, 2528 : 18-23)

วนิดา ชัยมงคล (2519 : 131) ได้เสนอบทบาทในการจัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของสภาพสังคมและ เศรษฐกิจในชนบทไว้ 4 ประการคือ

- 1) บทบาทในการพัฒนาบุคลิกภาพของชายและหญิง
- 2) บทบาทในการให้ความรู้ทั่วไป เช่น อ่านออก เขียนได้ การรู้จักโลกและสังคมที่ตนอยู่อาศัย
- 3) บทบาทในการส่งเสริมอาชีพ คือให้ทุกคนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ เพื่อการมีชีวิตที่ดีต่อไป
- 4) บทบาทในการสร้างความสำนึก และความรับผิดชอบต่อสังคม ให้แก่คนในชนบท

ส่วน โกววิท วรพิพัฒน์ และบุญสม นาวานุเคราะห์ (2526 : 513) ยังได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาชนบทไว้ว่า

- 1) หลักการพัฒนาชนบทในด้านการศึกษามุ่งเน้นตัวบุคคลหรือประชาชนในชนบทเป็นสำคัญ เพราะถือว่าหัวใจสำคัญของการพัฒนาอยู่ที่ตัวบุคคล
- 2) ลักษณะการจัดการศึกษาที่เอื้อต่อการพัฒนาชนบท จะต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด และมุ่งเน้นที่จะฝึกให้ประชาชนรู้จักการวินิจฉัยเคราะห์ปัญหา หาข้อมูลมาใช้ประกอบการพิจารณา และการตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน อันจะนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในที่สุด

ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่จะใช้เป็นฐานในการพัฒนาชุมชนและผลประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาคือ (ดารา ทีปะปาล, 2521 : 123)

- 1) การศึกษาในระบบโรงเรียนให้ความรู้ด้านวิชาการความสามารถ และทัศนคติ ซึ่งจะช่วยให้ทุนความสามารถของมนุษย์ให้เขาสามารถเพิ่มผลผลิตจากการทำงานและการอยู่ดีกินดีซึ่งจะช่วยให้ชุมชนนั้นมีสภาพที่ดีขึ้น
- 2) โรงเรียนในฐานะที่เป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อชุมชนมีครูในโรงเรียนซึ่งให้ความใกล้ชิดกับชุมชน
- 3) อิทธิพลของการศึกษา ที่มีต่อประชาชนในชนบทโดยผ่านมวลชนเท่า ๆ กับการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษานอกระบบอื่น ๆ ในเมื่อสิ่งแวดล้อมทางการเกษตร การศึกษาที่มุ่งไปยังการเกษตรและกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง จึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาชุมชน

คณะกรรมการศึกษาของสมาคมผู้บริหารการศึกษา (2528 : 15) ได้สรุปความเห็นเกี่ยวกับการศึกษาที่พึงประสงค์ไว้ว่า จะต้องเป็นการศึกษาที่ เสริมสร้างความรู้ ความคิด ทักษะ ทัศนคติให้คนไทยรู้จักตัวเอง รู้จักชีวิต

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชนบทจึงเป็นหน้าที่ที่สำคัญอย่างหนึ่งของ โรงเรียนในอันที่จะพัฒนาคุณค่าของชีวิตของคนในสังคมตามนโยบายของรัฐบาล โดยเฉพาะโรงเรียนในชุมชนชนบท เพราะเป็นสถานที่ที่มีความพร้อมหลาย ประการ ที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์หรือเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชนบท เพราะ จากหลักการพัฒนาชนบทประการหนึ่งของกรมพัฒนาชุมชน (2512 : 22) ได้ เน้นว่าควรรื้อใช้สถาบันที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งมีความสำคัญสำหรับ ประเทศชาติหรือชุมชนที่ด้อยพัฒนาที่มีกำลังและปัจจัยด้านต่าง ๆ อย่างจำกัด

โรงเรียนประถมศึกษาจึงเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทต่อการพัฒนาชนบท ดังที่ ค้วน ขาวหนู (2526 : 37-46) ได้เสนอบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน ประถมศึกษาในด้านการพัฒนาชนบท คือ

- 1) สอนและอบรมนักเรียน โดยโรงเรียนจะต้องจัดกิจกรรมการเรียน การสอนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและแผนการศึกษาแห่งชาติ
- 2) สอนประชาชนในด้านความรู้ทั่วไปและอาชีพปลูกฝังให้ประชาชนมี ความรับผิดชอบต่อเยาวชนและต่อชุมชน สอนให้ประชาชนเป็นพลเมืองดี
- 3) บริการชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านความรู้ทั่วไปและอาชีพ ด้าน สุขภาพอนามัย ด้านวัฒนธรรม ด้านนันทนาการและ เผยแพร่ข่าวสาร

นอกจากนั้น ปรีชา เศรษฐีธร (2527 : 10) กล่าวว่าไม่ว่าโครงการ พัฒนาชุมชนใด ๆ หากได้โรงเรียนในฐานะองค์กรของรัฐและท้องถิ่นเข้ามาร่วมมี บทบาทแล้วก็จะย่อมมีโอกาสประสบผลสำเร็จทั้งนี้เพราะ

- 1) โรงเรียนเป็นแหล่งพัฒนาคนในชุมชนตามกระบวนการสังคมกรรม
- 2) โรงเรียนเป็นแหล่งรวมวิชาการสาขาต่าง ๆ มีครูที่มีความรู้ ความสามารถในสาขาต่าง ๆ มากพอที่จะอำนวยความสะดวกแก่กุลชุมชนได้
- 3) โรงเรียนเป็นแหล่งถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน แก่เยาวชนและยังช่วยบำรุงรักษาอีกด้วย

4) โรงเรียนเป็นศูนย์รวมของชุมชน โรงเรียนมีอาคารและบริเวณพอที่จะเป็นที่ประชุมจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนได้

5) โรงเรียนและชุมชนมีจุดหมายเดียวกันคือ ต้องการพัฒนาให้สมบูรณ์และดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนอย่างมีคุณค่า เป็นปกติสุข

จะเห็นได้ว่าโรงเรียนนี้มีศักยภาพเพียงพอที่สามารถเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและส่งเสริมการศึกษาในชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมดังที่ ไพลีฐ พรหมรักษา (2530) ได้สรุปว่าโรงเรียนเป็นสิ่งจำเป็นที่จำเป็นต้องมีการกิจต่อชุมชนดังนี้

- 1) ฝึกฝนและให้ความรู้ตามหลักวิชาการ
- 2) ให้ความรู้พื้นฐานทางด้านสังคม
- 3) สร้างความสำนึกที่ดีในชุมชนของตน
- 4) ช่วยเผยแพร่อุดมการณ์หรือคตินิยมของชาติ
- 5) ถ่ายทอดและรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม
- 6) ส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ใหม่ ๆ
- 7) เป็นศูนย์รวมน้ำใจ เป็นแหล่งทำให้เกิดกิจกรรมในชุมชน
- 8) เป็นแหล่งวิชาการ และแหล่งวิทยากรบริการชุมชนโรงเรียน

จึงมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนหลาย ๆ รูปแบบและกระทำทุกวิถีทาง เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้แก่บุตรหลาน ซึ่ง ส้าอาจ สีหาพงษ์ และคณะ (2531 : 28) พบว่าสิ่งที่โรงเรียนและชุมชนจะกระทำร่วมกันคือ

- 1) ชุมชนต้องให้การสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุอุปกรณ์เพื่อประกอบการเรียนการสอนให้แก่โรงเรียนบ้าง
- 2) ชุมชนต้องติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงานทางการศึกษาของโรงเรียน เพื่อจะได้ช่วยเหลือได้ถูกต้องรวมทั้งเพื่อให้โรงเรียนได้ตระหนักในภาระหน้าที่ของตน

3) โรงเรียนต้องเป็นผู้นำชุมชนในการให้ความรู้ข่าวสารเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทางการศึกษาและอาชีพเพื่อให้ความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนดีขึ้น รวมทั้งการปลูกฝังนิสัยการฝึกประสบการณ์ให้แก่นักเรียนทั้งที่โรงเรียนและชุมชน

จากภารกิจดังกล่าวของโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดแนวปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน ซึ่งแนวการปฏิบัติดังกล่าวได้ปรากฏอยู่ในรูปโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

2. โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านใน เขตชนบท

"...การพัฒนาชนบทเป็นงานที่สำคัญ เป็นงานที่ยาก เป็นงานที่ต้องทำให้ได้ ด้วยความสามารถ ด้วยความฉลาด คือทั้งเฉลียวทั้งฉลาด ทำด้วยความบริสุทธิ์ใจมิได้มุ่งที่จะหากินด้วยวิธีการใด ๆ ใครอยากหากิน ขอให้ลาออกจากตำแหน่งไปทำการค้าดีกว่า เพราะว่าทำผิดพลาดไปแล้ว บ้านเมืองเรอล่มจมและ เมื่อบ้านเมืองเรอล่มจมแล้ว เราก็จะอยู่ไม่ได้ ก็เท่ากับเสียหายทุกอย่าง..." (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2529 : 1)

พระบรมราชาธิราชที่อัญเชิญมาไว้ เป็นผลให้รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยได้ให้ความสำคัญสนใจ และส่งเสริมการพัฒนาชนบทตลอดมาทั้งนี้ เพื่อที่จะปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบท ซึ่งเป็นชนบทส่วนใหญ่ของประเทศไทยให้ดีขึ้น และสามารถพึ่งตนเองได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐบาลทุกยุคทุกสมัยจะได้ให้ความสำคัญ ความจำเป็น และได้พยายามพัฒนาประเทศและชนบทให้เจริญก้าวหน้าดังที่ได้กล่าวแล้ว แต่ผลจากการพัฒนาประเทศในระยะ 20 ปีที่ผ่านมา จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-4 (พ.ศ. 2504-2524) พอจะกล่าวได้ว่าผลของการพัฒนายังไม่กระจายไปสู่ประชาชนอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในชนบทยังเกิดปัญหาช่องว่าง

และความเหลื่อมล้ำในฐานะรายได้ ระหว่างภาคและระหว่าง เขตชนบทกับเขตเมือง จึงทำให้ประชาชนยังคงเผชิญกับปัญหาเหล่านี้ตลอดมา (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2532 : 60)

รัฐบาลได้เห็นความจำเป็น ในการแก้ปัญหาความยากจนในชนบท ดังนั้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) รัฐจึง ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติงานไว้หลายประการเป็นต้นว่า กำหนดเจตนารมณ์ในการพัฒนาชนบท กำหนดองค์การในการพัฒนาชนบทภายใต้ระบบ กชช. (คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ) กำหนดพื้นที่เป้าหมายตามแผนพัฒนาชนบทพื้นที่ยากจน กำหนดแผนงานโครงการที่ต้องการดำเนินการตามแผนพัฒนาชนบทพื้นที่ยากจน ภายใต้ ความรับผิดชอบของ 4 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงมหาดไทย โดยแต่ละกระทรวง ได้กำหนดกรอบนโยบายการพัฒนาชนบท พร้อมทั้งแผนงานโครงการที่จะต้อง ดำเนินการไว้อย่างชัดเจน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2529 : 4)

ผลการดำเนินงาน ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 สามารถยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพชีวิต การศึกษา และความสามารถในการพึ่งตนเอง แต่ปัญหาบางอย่างยังไม่สามารถแก้ไขให้บรรลุ ไปได้หมดสิ้น ยังต้องดำเนินการแก้ไขต่อไปอีก (ธิดาลักษณ์ จันทร์ดี, 2533 : 18) รัฐบาลจึงได้กำหนดให้การพัฒนาชนบทเป็นนโยบายที่สำคัญยิ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530 - 2534) โดยได้กำหนดประเด็นสำคัญในการ พัฒนาชนบทไว้ 2 ประเด็นคือ มุ่งเน้นให้มีการขยายการพัฒนาให้ครอบคลุมทั่วประเทศ และมุ่งเน้นให้ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง และชุมชนมากขึ้น ส่วนวิธีดำเนินงานยังคงยึดตามระบบการบริหารงานพัฒนาชนบท ภายใต้ระบบ กชช. เหมือนเดิม (กองประสานงานพัฒนาชนบท, 2530 : 35) และ ในปี 2531 ก็ได้เพิ่มกระทรวงหลักอีก 2 กระทรวงคือ กระทรวงพาณิชย์ และ กระทรวงอุตสาหกรรม

สำหรับกระทรวงศึกษาธิการนั้น ซึ่งมีภาระรับผิดชอบในการพัฒนาคน จึงมีเจตจำนงมุ่งมั่นที่จะสนองนโยบายรัฐบาลและได้กำหนดกรอบนโยบายการพัฒนาชนบทของกระทรวงศึกษาขึ้น โดยเน้นการพัฒนาคนทั้งในและนอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพในเรื่องต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2526 : 19)

- 1) พัฒนาคนให้มีความรู้พื้นฐานเพื่อนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้ตามความต้องการของแต่ละบุคคล แต่ละครอบครัวตามความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น
- 2) พัฒนาคนให้มีความรู้ ความเข้าใจสิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบของพลเมืองดี มีคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และมีความรักหวงแหนแผ่นดินเกิด
- 3) พัฒนาคนให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสุขภาพอนามัยการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ การบำรุงรักษาสุขภาพอนามัยให้สมบูรณ์
- 4) พัฒนาคนให้มีความรู้ความเข้าใจ กระบวนการพัฒนาชนบทและมีทัศนคติที่ต่องานพัฒนาชนบทของรัฐบาล และให้รู้จักใช้และบำรุงรักษาถาวรวัตถุและสาธารณสมบัติให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

ในปี 2526 กระทรวงศึกษาธิการได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้รับผิดชอบดำเนินโครงการสำคัญ 2 โครงการ คือโครงการการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาชนบทยากจน ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน และโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2531 : 3)

ดังนั้น โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน จึงได้เริ่มดำเนินการขึ้นในปี 2526 ใน 38 จังหวัด 288 อำเภอ/กิ่งอำเภอ โดยยึดพื้นที่ที่มีปัญหาพิจารณาพิจารณา โดยให้โรงเรียนประถมศึกษาเข้าร่วมโครงการ 300 โรงเรียน และต่อมาในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (กปช.) และคณะกรรมการการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) มีมติให้ขยายโครงการออกไปทั่วประเทศอย่างต่อเนื่อง

กันไปทุกที่ รวมทั้งสนับสนุนส่งเสริมให้โรงเรียนดำเนินการให้ก้าวหน้าต่อไปเพื่อเป็นตัวอย่างแก่โรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป ทั้งนี้เพื่อสนับสนุนนโยบายการพัฒนาชนบท ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2532 : 3) และได้ขยายการดำเนินงานโครงการออกไปจนครบพื้นที่ชนบทใน 72 จังหวัดในส่วนภูมิภาค เพื่อพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชนบทให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจึงได้ปรับชื่อเสียใหม่โดยไม่มีใช้คำว่า "ยากจน" ซึ่งเป็นคำต่อท้ายของโครงการ ทั้งนี้เพื่อความเหมาะสมของการดำเนินงานและความสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาชนบท ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ซึ่งได้ขยายขอบเขตของการพัฒนาชนบทครอบคลุมทั่วประเทศ ดังนั้นโครงการนี้จึงได้รับชื่อใหม่ว่า "โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท" (เสรี สุวรรณประเสริฐ, 2533 : 7)

โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท เน้นให้โรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านพื้นที่เป้าหมายเป็นศูนย์กลางในการช่วยพัฒนาชุมชนในเขตชนบท (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, ม.ป.ป. : 14) โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1) ปรับปรุงการเรียนการสอนให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเองและสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตได้
- 2) ส่งเสริมให้ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถดำเนินการสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นของชุมชนที่โรงเรียนรับผิดชอบ
- 3) พัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นให้มีความรู้ความเข้าใจให้เกิดความตระหนักและยอมรับความจำเป็นในการพัฒนาชุมชน โดยการพึ่งตนเอง
- 4) คัดเลือกและพัฒนาผู้นำให้ได้ผู้นำที่มีความซื่อสัตย์เสียสละ และมีคุณสมบัติของนักพัฒนา เพื่อจะได้ช่วยพัฒนาคนในหมู่บ้าน โดยทำเป็นตัวอย่าง
- 5) ให้การศึกษาแก่ประชาชนทั้งในและนอกระบบโรงเรียนในด้านอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

- 6) ปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นแหล่งข่าวสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน
- 7) ปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นศูนย์ประสานงาน ตลอดจนบริการด้านวิชาการ และอาชีพเพื่อพัฒนาชนบท
- 8) ปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นศูนย์ส่งเสริมกีฬา นันทนาการ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีในท้องถิ่น

ผลการดำเนินงาน พัฒนาคมนิยมในชนบทได้ผลดีตามนโยบายของรัฐบาล และกรอบนโยบายพัฒนาชนบทของกระทรวงศึกษาธิการ ดังนั้นคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ และคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจึงให้ขยายงานในโครงการต่อไป ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) โดยพยายามจะเพิ่มจำนวนโรงเรียนในโครงการออกไปทั่วประเทศอย่างต่อเนื่องทุกปีรวมทั้งให้การสนับสนุนส่งเสริมให้โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา ที่เหมาะสมกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตบริการของโรงเรียน โดยระดมทรัพยากรทั้งหลายในท้องถิ่น และได้รับความร่วมมือจากองค์กรที่สนับสนุนส่งเสริมอย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงได้เสนอแนวคิดการดำเนินงานในโครงการและวิธีการดำเนินงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2526 : 29)

- 1) แนวคิดและการดำเนินงานตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

แนวคิดของโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทเป็นแนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทโดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ในด้านอาชีพที่เหมาะสม เพื่อนำไปพัฒนาท้องถิ่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2526 : 52) ส่วนแนวคิดในการดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขต

ชนบทนั้น มุ่งที่จะให้โรงเรียนประถมศึกษาในพื้นที่เป้าหมายเป็นเสมือนหมู่บ้านนักเรียน
 ในโรงเรียน คือประชาชน ครูคือ กรรมการที่ปรึกษา แล้วเริ่มพัฒนาเยาวชนให้เป็น
 ผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพของชาติในอนาคตกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในโรงเรียนรวมทั้งกระบวนการ
 การเรียนการสอนจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ภายใต้ขอบเขตระเบียบ
 กฎหมายของบ้านเมือง โดยเลียนแบบชีวิตประจำวันของประชาชนในหมู่บ้านจริง ๆ
 ใช้กฎหมายเบื้องต้นสำหรับประชาชนทุกฉบับมาประยุกต์ใช้เป็นระเบียบของโรงเรียน
 ใช้การประชุมสัมพันธ์ผ่านนักเรียนเข้าสู่หมู่บ้าน แล้วนำกิจกรรมในโรงเรียนไปปฏิบัติ
 จริงในบ้านของตน ซึ่งจะทำงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท
 กับกิจกรรมพัฒนาชุมชนสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและเป็นไปอย่างทั่วถึง เพราะโดยเฉลี่ย
 แล้วปัจจุบันทุก ๆ 2 หมู่บ้าน จะมีโรงเรียนประถมศึกษา 1 โรงเรียนเสมอถ้าสามารถ
 ขยายโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบททั่วถึงกันทุกโรงเรียน ก็สามารถ
 พัฒนาคนได้ทุกหมู่บ้านทุกตำบล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,
 2526 : 29-30)

โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทเป็นโครงการหนึ่งของ
 กระทรวงศึกษาธิการ ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติรับผิดชอบ
 ดำเนินงานในพื้นที่เป้าหมายหรือพื้นที่ยากจน โดยเน้นให้โรงเรียนประถมศึกษาใน
 หมู่บ้านพื้นที่เป้าหมาย เป็นศูนย์กลางในการช่วยพัฒนาชุมชนในเขตชนบท

2) การดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
 แห่งชาติ

คณะกรรมการพัฒนาจังหวัด จะเสนอรายชื่อโรงเรียนประถมศึกษา
 ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นศูนย์การพัฒนาชนบท ไปยังคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ
 แล้วส่งรายชื่อโรงเรียนประถมศึกษาเน้นให้กระทรวงศึกษาธิการ แจ้งไปยังสำนักงาน
 คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เพื่อให้การสนับสนุนต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ มอบหมายหน้าที่
 ให้สำนักงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทเป็นผู้ดำเนินการตาม
 นโยบายและระบบการดำเนินงานดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
 แห่งชาติ, 2531 : 12-13)

- 2.1) ตรวจสอบพื้นที่เป้าหมาย โรงเรียนประถมศึกษาและข้อมูล
- 2.2) จัดสรรงบประมาณสนับสนุนโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทตามวัตถุประสงค์ของชุมชน
- 2.3) สนับสนุนการใช้โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชนบทโดย
  - 2.3.1) ผูกอบรมเจ้าหน้าที่ระดับจังหวัด อำเภอ โรงเรียนให้สามารถดำเนินการพัฒนาชนบทได้ตามเจตนารมณ์ และนโยบายของรัฐบาล
  - 2.3.2) สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือ หน่วยงานในพื้นที่เป้าหมายในการผลิตสื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรม ผลงานให้ประชาชนรับทราบ (เป้าหมายการพัฒนา คือ ประชาชนในชุมชนจะต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดี ปราศจากปัญหาพื้นฐาน)
  - 2.3.3) ด้านการนิเทศ ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานการใช้งบประมาณของจังหวัด อำเภอ โรงเรียนและบุคคลที่เกี่ยวข้อง
  - 2.3.4) รวบรวม คำเนินการ พิจารณาปัญหาอุปสรรคของการพัฒนาชนบทให้การดำเนินงานของโครงการสามารถสนองตามนโยบายการพัฒนาชนบทของกระทรวงและรัฐบาล
- 2.4) วิธีดำเนินงาน ของโรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท เมื่อโรงเรียนได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติแล้ว โรงเรียนดำเนินการดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2532 : 3)
  - 2.4.1) คณะครู กรรมการศึกษา และนักเรียนร่วมกันทำความเข้าใจและแบ่งงานกัน สำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาคนในหมู่บ้านที่โรงเรียนตั้งอยู่
  - 2.4.2) จัดประชุมอบรม และสัมมนาผู้นำชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย ให้ความรู้ความเข้าใจในโครงการ และให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน

- 2.4.3) ปรับปรุงบริเวณ สถานที่ของโรงเรียนให้เหมาะสมกับการเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชนบท
- 2.4.4) จัดซื้อจัดหาวัสดุ ครุภัณฑ์เพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนการสอนวิชาชีพในชนบท ภายในวงเงินงบประมาณที่ได้รับ
- 2.4.5) ปรับปรุงการเรียนการสอนให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเองและสังคม ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521
- 2.4.6) ให้บริการด้านข่าวสาร ความรู้ การจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนพื้นที่เป้าหมาย
- 2.4.7) ให้บริการด้านนันทนาการ ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น แก่ประชาชนตามโอกาสอันเหมาะสมและตรงกับความต้องการ
- 2.4.8) ประสานงานและให้บริการแก่หน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าไปช่วยพัฒนาชนบทตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ของโรงเรียน
- 2.4.9) ประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อนำข้อบกพร่องมาประชุมปรึกษาและหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข

3) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เป็นคน คิดเป็น ทำเป็น และสามารถแก้ปัญหาได้เน้นผู้เรียนจะต้องได้มีการปฏิบัติด้วยตนเอง การเรียนจึงจะสอดคล้องกับการดำเนินงาน และกิจกรรมของโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทโดยใช้กิจกรรมให้เป็นทั้ง เครื่องมือและสื่อที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปสู่แนวทางที่พึงประสงค์ เพื่อให้เยาวชนในโรงเรียนเป็นเยาวชนที่มีคุณภาพอันจะนำไปสู่การพัฒนาชนบทต่อไป

แนวคิดและกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน
ในเขตชนบท จึงได้เน้นที่การพัฒนาคนให้รู้จักตนเองและสังคมเพื่อยกฐานะทาง
เศรษฐกิจของตนเองและสังคมให้สูงขึ้น ซึ่งแนวคิดดังกล่าวก็สอดคล้องกับแนวคิด
ของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ที่ได้กล่าวไว้ว่ามุ่งที่จะสอนคนพัฒนา
คน 4 ประการ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2526 :
30)

- 1) ให้มีคุณภาพตามที่สังคมต้องการ คือ มีความเสียสละ มี
วินัยอดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด ขยันหมั่นเพียร เป็นต้น
- 2) ให้มีความรู้เพื่อปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนเอง มีทักษะ
พื้นฐานต่อการดำรงชีวิต เช่น ให้เรียนรู้ภาษา การคิดคำนวณ ความรู้เกี่ยวกับ
สุขภาพสังคมสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ พลังงาน ฯลฯ
- 3) ให้มีชีวิตที่สงบสุขรู้จักทำงานให้มีความสุขตามอัธยาศัยไม่ถูก
เอารัดเอาเปรียบ ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ปรับสิ่งแวดล้อมเข้ากับตนเอง
รวมทั้งนำหลักธรรมทางศาสนามาใช้เพื่อประโยชน์สุขแห่งตน
- 4) ให้เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและประเทศชาติ เพื่อจะได้
บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

สรุปแล้วแนวคิดของหลักสูตร จะมุ่งพัฒนาคนให้เป็นคน คิดเป็น
ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีวินัยในตนเองนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวันโดย
มีแนวการจัดการศึกษามุ่งสู่การพัฒนาชีวิตของประชาชนให้มีความสุขและอยู่ดีกินดี
(กระทรวงศึกษาธิการ, 2526) เช่นเดียวกับแนวคิดของโครงการการศึกษาเพื่อ
พัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ที่เน้นการพัฒนาคนให้รู้จักตนเอง และสังคม เพื่อยกฐานะ
ทางเศรษฐกิจของตนเองและสังคมให้สูงขึ้น ซึ่งแนวคิดของโครงการก็ตรงกับแนวคิด
ของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ดังนั้นโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนา
หมู่บ้านในเขตชนบท จึงเน้นให้โรงเรียนในโครงการได้จัดกิจกรรมให้บรรลุตาม
วัตถุประสงค์ของหลักสูตรได้ครบถ้วน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ, 2526 : 30)

แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาชนบทตามโครงการ การศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ที่ได้กำหนดแนวทางเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนที่จะให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมาย ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้โดยพยายามให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าหาคำตอบเองให้มากที่สุด ยิ่งเป็นประสบการณ์ตรงที่ได้ปฏิบัติจริงได้ทดลองค้นคว้าจริงยิ่งมีประโยชน์ นอกจากนี้ยังเน้นให้ทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ฉะนั้น การทำงานเป็นกลุ่มการได้อภิปรายและหาคำตอบหรือแก้ปัญหา โดยเอาสภาพของท้องถิ่นมาเป็นข้อมูลในการเรียนการสอนได้ยิ่งดี (กรมวิชาการ, 2521 : 4) ซึ่งโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทเป็นโครงการที่มีส่วนเข้ามาเสริมให้การใช้หลักสูตรสมบูรณ์ครบถ้วนและบรรลุตามวัตถุประสงค์ เพราะกิจกรรมการเรียนการสอน ตามโครงการนี้ขยายวิธีสอนจากในห้องเรียน ออกไปสู่บ้านและชุมชน แต่ไม่ใช่ให้ครูออกไปพัฒนาตามที่คนส่วนมากเข้าใจกัน กิจกรรมที่โรงเรียนในโครงการนี้จัดขึ้นมุ่งที่การให้การศึกษแก่เด็ก ให้เด็กได้นำความรู้ไปใช้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันของตนเอง โรงเรียนจึงต้องเน้น กิจกรรมการปฏิบัติจริงทั้งที่โรงเรียนและที่บ้านการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ จึงเน้นที่การปฏิบัติจริงควบคู่กับด้านความรู้ทางทฤษฎี

โดยเฉพาะกิจกรรมการเรียนการสอน ตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท เน้นการเรียนการสอนกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพซึ่งเป็นการนำความรู้จากโรงเรียนไปใช้ที่บ้าน การพัฒนาตนเอง พัฒนาครอบครัวพัฒนาชุมชนโดยอาศัยตัวนักเรียนเป็นสื่อ นำหลักการและวิธีการต่าง ๆ ที่ได้รับจากครูไปถ่ายทอดให้ผู้ปกครอง หรือครูนำนักเรียนไปฝึกปฏิบัติจริง ๆ ที่บ้านเพื่อให้เป็นแนวทางและเป็นตัวอย่างแก่ชุมชน หน้าทีในการพัฒนาคนของโรงเรียนประถมศึกษา จึงมุ่งที่เด็กไม่ได้มุ่งที่ตัวผู้ใหญ่ แต่เด็กจะเป็นสื่อกลางถ่ายทอดไปถึงชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2526 : 32-33)

3. บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

โรงเรียนมีบทบาทและหน้าที่หลายประการ ในการทำหน้าที่พัฒนาชุมชน โดยเฉพาะการให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านวิชาการต่าง ๆ ตลอดจนให้บริการความสะดวกในการใช้สถานที่เพื่อประกอบกิจการต่าง ๆ ซึ่ง สิริ เทพประสิทธิ์ (2525 : 45-48) ได้ให้ความเห็นว่าบทบาทของโรงเรียนก็คือบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนนั่นเอง ทั้งนี้เพราะว่าผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบ ในการดำเนินกิจกรรมทั้งปวงของโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมายและชี้แจงว่าผู้บริหารโรงเรียนควรมีบทบาทดังนี้

- 1) บทบาทในฐานะผู้นำท้องถิ่น ได้แก่
  - 1.1) เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่น และชุมชน
  - 1.2) เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดใหม่หรือสิ่งใหม่ ๆ พร้อมทั้งแนะนำแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับแนวความคิดนั้นด้วย
  - 1.3) เป็นผู้ช่วยวิเคราะห์ปัญหา และความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น
  - 1.4) เป็นผู้แสดงความคิดเห็น ความรู้สึก และสร้างแรงจูงใจเพื่อกระตุ้นหรือช่วยทำให้เกิดการกระทำในทางสร้างสรรค์ หรือการพัฒนาให้เกิดขึ้นในชุมชน
  - 1.5) เป็นผู้รับฟังปัญหา ความต้องการ และความคิดเห็นของชุมชน แล้วนำเสนอผู้ที่เกี่ยวข้อง และเผยแพร่แก่ชุมชนเพื่อประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาชุมชน
  - 1.6) เป็นผู้ร่วมวางแผนพัฒนาชุมชน
  - 1.7) เป็นผู้ร่วมควบคุมกำกับ ดูแลให้มีการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้

1.8) เป็นผู้ร่วมติดตามผล และประเมินผลตามแนวทางที่วางไว้

1.9) เป็นผู้ร่วมรายงาน หรือเผยแพร่ผลงานพัฒนาชุมชนให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

2) บทบาทในฐานะผู้ประสานงาน เนื่องจากการประสานงานเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของการบริหาร การประสานงานที่ดีในการพัฒนาชุมชนควรมีแนวทาง ดังนี้

2.1) ต้องประสานทุกอย่าง เช่น ประสานนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย การดำเนินงานและการติดตามผล

2.2) จัดระบบการประสานงาน เช่น การจัดเก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูล

2.3) แต่งตั้งเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ การประสานงานขึ้นโดยเฉพาะ เพื่อให้เกิดความคล่องตัว

2.4) กำหนดระเบียบวิธีประสานงานระหว่างหน่วยงานให้ชัดเจน

2.5) ควรมีการประสานงานทุกระดับทั้งระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติ

2.6) การประสานงานควรจะต้องอาศัยการทำความรู้สึกละสัมพันธ์ และคุ้นเคยกันในส่วนบุคคลด้วย

3) บทบาทในฐานะผู้ให้บริการแก่ชุมชน ได้แก่

3.1) การให้บริการด้านวิชาการ เนื่องจากโรงเรียนมีความพร้อมด้านวิชาการมากกว่าหน่วยงานอื่นในชุมชน จึงควรให้บริการในด้านวิชาการโดยให้สอดคล้องกับนโยบาย เป้าหมาย แนวทางการพัฒนาของรัฐบาลและสอดคล้องกับความต้องการ และเหมาะสมกับชุมชน

3.2) การให้บริการด้านทรัพยากรบุคคล เงิน อาคาร สถานที่วัสดุอุปกรณ์

ทางด้านสุนทรณี ศรีพิพล (2526 : 299-301) ได้กล่าวถึง บทบาทของโรงเรียนที่มีต่อชุมชนว่าโรงเรียนนอกจากจะมีภารกิจในด้านการให้การศึกษาอบรมแก่เยาวชนซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชนแล้ว ยังมีบทบาทและหน้าที่ต่อชุมชนอีกด้วย ทั้งนี้เพราะโรงเรียนเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเนื่องจากโรงเรียนประถมศึกษาตั้งอยู่ในชุมชน โรงเรียนจึงมีบทบาทต่อชุมชนอยู่หลายด้าน คือ

- 1) การบริการวิชาการแก่ชุมชน โรงเรียนเป็นแหล่งวิชาการ ประกอบด้วยบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในหลายสาขาวิชา โรงเรียนควรจัดโครงการฝึกอบรมเผยแพร่ความรู้ ทั้งวิชาการและวิชาชีพแก่ชุมชน จัดหาวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาวิชา มาให้ความรู้แก่ชุมชนการฝึกอบรมและการบรรยายทางวิชาการแก่ชุมชนนี้ โรงเรียนสามารถทำได้อย่างกว้างขวาง เช่น ฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้ในด้านเศรษฐกิจสังคม การเมือง การสาธารณสุข วัฒนธรรม ศิลปกรรม ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพของประชาชนในชุมชนให้สูงขึ้น
- 2) การจัดโปรแกรมการศึกษาเพื่อประชาชน โรงเรียนควรมีหลักสูตรการศึกษา ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในชุมชน เป็นหลักสูตรระยะสั้นตามกลุ่มความสนใจโดยประสานงานขอความร่วมมือจากส่วนราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความช่วยเหลือสนับสนุนให้การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร ให้ประชาชนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ เช่น กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มเพาะเลี้ยง พันธุ์พืชและสัตว์ เป็นต้น
- 3) ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการพัฒนาชุมชน โรงเรียนร่วมกับชุมชนจัดทำโครงการพัฒนา ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาของอำเภอและจังหวัดตามความเหมาะสม เช่น โครงการกลุ่มบำเพ็ญประโยชน์ กลุ่มพัฒนาและดูแลสาธารณสุขสถานในชุมชน เป็นต้น
- 4) การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน บทบาทสำคัญอีกประการหนึ่งของโรงเรียนคือ การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน โรงเรียนจะต้องหาวิธีนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ร่วม

ดำเนินกิจกรรม แสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ในการจัดโรงเรียน ในทำนองเดียวกัน
โรงเรียนก็จะต้องให้ความช่วยเหลือส่งเสริมความรู้ความสามารถในการประกอบ
อาชีพและให้บริการต่าง ๆ แก่ประชาชนในชุมชนเช่นเดียวกัน

5) การเป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน โรงเรียนเป็นสถาบันหรือองค์การ
บริการสังคมและชุมชน สังคมและชุมชนมอบหมายให้โรงเรียนเป็นสถาบันอบรม
สั่งสอนเยาวชนให้ออกไปเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน เมื่อประชาชนในชุมชนมอบ
ความไว้วางใจให้แก่โรงเรียนเช่นนี้ โรงเรียนจึงต้องมีบทบาทการเป็นแบบอย่าง
ที่ดีในชุมชน สมาชิกของโรงเรียนซึ่งได้แก่ ครูอาจารย์ เจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย และ
นักเรียนจึงควรปฏิบัติตนให้อยู่ในระเบียบประเพณีอันดีงามสมกับที่ได้ชื่อว่า
โรงเรียนเป็นสถาบันหลักที่เป็นแบบอย่างอันดีในชุมชน

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีบทบาท
สำคัญยิ่งในการปฏิบัติงานในโครงการดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนประถม
ศึกษาอยู่กระจัดกระจายในทุกส่วนของประเทศ ผู้บริหารโรงเรียนคลุกคลีอยู่กับ
ชุมชนตลอดเวลาทำให้เข้าใจสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของชุมชนเป็น
อย่างดี จึงควรมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนในแต่ละด้าน สำหรับโรงเรียนประถม
ศึกษานั้น ผู้บริหารโรงเรียนควรปฏิบัติงานด้านการพัฒนาชุมชน ตามที่สำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกำหนดใน 4 ด้านคือ (สำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2526 : 34)

- 3.1) บทบาทด้านการศึกษา
- 3.2) บทบาทด้านอาชีพและเศรษฐกิจ
- 3.3) บทบาทด้านสุขภาพอนามัย
- 3.4) บทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม

3.1) บทบาทด้านการศึกษา

ทองคำม หงส์พันธ์ (2526 : 18) ให้ความหมายของการศึกษาใน
การพัฒนาชุมชนว่า หมายถึง การให้การศึกษาอบรมแก่ประชาชนในทุกรูปแบบทั้ง

ACC. No.	3103
DATE RECEIVED	4 01.12.53
CALL No.	.....

372.12012
1/12/12

การศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ โดยใช้วิธีการศึกษาอบรมแบบต่าง ๆ เช่น การให้ข่าวสาร เอกสาร วิทยุ โทรทัศน์ การสาธิตวิธีปฏิบัติ การประชุมบรรยาย การจัดทัศนศึกษา เพื่อเร่งเร้าให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นในอันที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ที่ไม่ดีของชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมมากยิ่งขึ้น

บทบาทของโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน ด้านการศึกษาเป็นบทบาทที่สำคัญ บทบาทหนึ่งและเป็นบทบาทที่โรงเรียนมีความถนัดเป็นพิเศษ เพราะการให้การศึกษา เป็นหน้าที่โดยตรงของผู้มีอาชีพครู ดังนั้นโรงเรียนสามารถพัฒนาชุมชนด้านนี้ โดยการ ใช้ประโยชน์จากวัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่ที่โรงเรียนมีอยู่ นำทรัพย์สิน จันทรหอม และสั่น อินทรประเสริฐ (2515 : 8) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของโรงเรียนชุมชนว่า หน้าที่ของโรงเรียนต่อชุมชนนอกจากจะมีหน้าที่จัดการเรียนการสอนตามปกติแล้วจะมีหน้าที่ดังต่อไปนี้

- 1) มีหน้าที่สอนให้ประชาชนอ่านออกเขียนได้ รู้หลักการปฏิบัติตนในฐานะที่เป็นพลเมืองดี รู้หลักเศรษฐกิจศาสตร์อันดีงามของสังคม
- 2) มีหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับการปรับปรุงชีวิตชนบท
- 3) ชุมชนทั้งหลายทั้งชนบทและในเมือง ต้องใช้โรงเรียนเป็นเครื่องมือปรับปรุงของประชาชน
- 4) จัดหลักสูตรตามความต้องการของชุมชน และควรเปลี่ยนแปลงไปตามที่ชุมชนต้องการเสมอ
- 5) มีหน้าที่เป็นศูนย์กลางของผู้ใหญ่ และคนหนุ่มสาวที่จะทำงานร่วมกัน เพื่อหาทางขจัดปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน

สำหรับ ทิพาพร วรณประภา (2525 : 40) ได้เสนอแนะแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนไว้ว่า

- 1) จัดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
- 2) เป็นผู้นำและกระตุ้นประชาชน ในท้องถิ่นให้เข้าใจและมองเห็นความสำคัญของการศึกษา

3) จัดโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางทางวิชาการของชุมชน ให้ประชาชน
ใช้บริการ

ส่วน ชนิดา รักษ์พลเมือง (2526 : 168) ให้ทัศนะว่า การพัฒนาชุมชน
ด้านการศึกษาคือว่าเป็นบทบาทหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารโรงเรียนและครู โดย
ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้คอยนิเทศ ควบคุมกำกับ ให้ครูปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมาย
โดยการพยายามให้ความรู้ความสามารถ และใช้ประโยชน์จากวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ใน
โรงเรียนและชุมชน ซึ่งการจัดการศึกษาเพื่อชุมชนหรือพัฒนาชุมชนควรดำเนินการ
ดังนี้คือ

- 1) จัดหลักสูตรการเรียนการสอน พยายามเน้นหนักในด้านปัญหาและ
ความต้องการของท้องถิ่น
- 2) การจัดการศึกษามุ่งให้ผู้เรียนนำความรู้ที่เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน
จริง ๆ ได้
- 3) ปรับปรุงโรงเรียนให้เป็นศูนย์ประสานงานบริการด้านวิชาการและ
ข่าวสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษาคือเป็นสิ่งสำคัญที่ปัจจุบันยอมรับกัน
โดยทั่วไปว่า การศึกษาคือเครื่องมือในการพัฒนาคนและสามารถขจัดความไม่รู้ให้
หมดสิ้นไปได้ เป็นที่ประจักษ์ว่าวงจรแห่งความด้อยพัฒนานั้นอยู่ที่ความไม่รู้ ความ
ยากจน และโรคภัยไข้เจ็บ และวงจรนี้สามารถตัดขาดลงไปได้ก็ต่อเมื่อขจัดความไม่รู้
ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของโรงเรียนโดยการให้การศึกษากับคนในชุมชนนั่นเอง

3.2) บทบาทด้านอาชีพและ เศรษฐกิจ

กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ (2525 : 94-95) บันทึก
ไว้ว่า การที่ชุมชนจะมีความสามารถทางด้านอาชีพและ เศรษฐกิจนั้น ประชาชนจะ
ต้องเป็นผู้รู้จักบริโภค และรู้จักประกอบอาชีพให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นสามารถ
พึ่งตนเองได้ โดยไม่ต้องคอยรับความช่วยเหลือจากสังคมภายนอก ซึ่งโรงเรียน
และครูสามารถช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนได้ดังต่อไปนี้

1) ปรับปรุงความเป็นอยู่และภาวะเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้น โดยเผยแพร่ความรู้ความสามารถ เทคนิควิธีใหม่ ๆ ในวิชาชีพและให้การศึกษาในด้านอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น เช่น การสอนความรู้ด้านการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ และอุตสาหกรรมในครอบครัว

2) ช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนได้ในลักษณะของการใช้เนื้อที่ในบริเวณโรงเรียนเป็นที่สาธิตการเกษตร สาธิตการเลี้ยงไก่ สาธิตแปลงพืชผัก

3) แนะนำให้มีการรวมกลุ่ม โดยให้ความเห็นว่างานพัฒนาชุมชน คือ งานพัฒนาความคิด พัฒนาเจตคติ พัฒนาความรู้ ความสามารถ มีประสิทธิภาพในขั้นพื้นฐาน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยพลังกลุ่มเป็นเครื่องมือ นักพัฒนาจะใช้กลุ่มไปในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

3.1) ใช้กลุ่มเพื่อการเรียนรู้ของบุคคล เช่น กลุ่มสตรีกลุ่มเยาวชน กลุ่มสนใจต่าง ๆ

3.2) ใช้กลุ่มเพื่อสร้างกิจกรรมให้เกิดขึ้น เช่น สมาชิกกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มอาสาสมัคร ซึ่งแต่ละกลุ่มอาจจะปรึกษารื้อกันเพื่อสร้างกิจกรรมอื่นเพิ่มขึ้น

ในขณะที่ สุจริต เพียรชอบ (2526 : 3) กล่าวว่า "โรงเรียนมัธยมศึกษาซึ่งเป็นสถาบันที่สามารถให้ความรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพ แก่ นักเรียนและประชาชนได้ ซึ่งหลักการนี้สามารถนำมาใช้กับโรงเรียนประถมศึกษาได้ด้วย เพราะโรงเรียนประถมศึกษามีส่วนช่วยอย่างมากในการพัฒนากำลังคน" ดังนั้นโรงเรียนประถมศึกษาจึงอาจจัดบทบาทในการพัฒนาชุมชนที่โรงเรียนมัธยมศึกษาปฏิบัติ ดังนี้

- 1) จัดสหกรณ์ร้านค้า
- 2) จัดตลาดจำหน่ายผลผลิต
- 3) ติดต่อแหล่งจำหน่ายผลผลิตให้ประชาชน
- 4) ผลิต จัดหา หรือแนะนำแหล่งผลิตปุ๋ย เชื้อเห็ด พันธุ์ปลา
- 5) ให้ยืมวัสดุอุปกรณ์บางอย่างในการประกอบอาชีพ

บทบาทการพัฒนาชุมชนในด้านอาชีพและ เศรษฐกิจ โรงเรียนสามารถ
ชี้แนะแนวทางการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชนได้ โดยจัดกระบวนการเรียน
การสอนใกล้แก่นักเรียนทั้งภาคความรู้และภาคปฏิบัติ เน้นให้นักเรียนนำความรู้ที่
ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับครอบครัว นอกจากนี้ผู้บริหารโรงเรียนควรร่วมมือกับ
บุคลากรกับหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน จัดการอบรมด้านการประกอบ
อาชีพ การจัดตั้งกลุ่มสนใจ การปรับปรุงผลผลิต ตลอดจนการจัดการจัดจำหน่ายผลผลิตโดย
ผู้บริหารโรงเรียนจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานกับวิทยากรมาให้คำแนะนำ หรือสาธิต
และฝึกฝนอาชีพแก่ผู้สนใจ เพราะผู้บริหารอยู่ใกล้ชิดย่อมเข้าใจปัญหาและความ
ต้องการของชุมชนได้ดี

3.3) บทบาทด้านสุขภาพอนามัย

สิริ เทพประสิทธิ์ (2523 : 216-217) ได้กล่าวถึงบทบาทของ
โรงเรียน ที่ควรมีต่อการพัฒนาด้านสุขภาพอนามัย ในชุมชนดังนี้

1) การส่งเสริมการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ เพื่อเป็นอาหารและ
รายได้ ซึ่งเริ่มจากโรงเรียนในลักษณะของโครงการที่กำหนดขึ้น

2) การปรับปรุงการสอนโภชนาการหรือการจัดสภาพแวดล้อมให้
นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับภาวะโภชนาการโดยใช้ห้องเรียนและโรงเรียนเป็น
ศูนย์กลาง จัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ทางโภชนาการแก่กลุ่มผู้ปกครองหรือ
ประชาชนทั่วไป

3) การจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียน

3.1) ส่งเสริมการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ในบริเวณโรงเรียน

3.2) การปรับปรุงการสอนโภชนาการหรือการจัดสภาพแวดล้อม
เสริมการเรียนรู้โภชนาการในโรงเรียน

3.2.1) จัดอบรมครูที่จะสอนวิชาอาหารหรือโภชนาการ
ให้รู้แนวการสอนใหม่ ๆ การใช้อุปกรณ์และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้อง
เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

3.2.2) จัดกิจกรรมอื่น ๆ เมื่อมีโอกาส เช่น จัด
นิทรรศการเกี่ยวกับอาหาร แนะนำการรู้จักเลือกอาหารบริโภค

3.2.3) จัดประกวดบทความ ได้ว่าที่ เชิญวิทยากร มาบรรยายเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน

3.2.4) เชิญเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาตรวจสอบสภาพ และแนะนำอาหารที่มีประโยชน์

3.2.5) ให้คำแนะนำแก่ผู้ปกครองนักเรียนในเรื่อง สุขภาพอนามัย

ส่วน เรื่อง เจริญชัย (2524 : 8) กล่าวถึงการให้บริการแก่ ชุมชนในด้านสุขภาพอนามัยว่า

- 1) บริการเอกสารและอุปกรณ์ในการวางแผนครอบครัว
- 2) บริการด้านการป้องกันโรค เช่น ปลูกฝี ฉีดวัคซีน
- 3) บริการด้านสุขภาพภิบาล เช่น จัดกิจกรรมนักเรียนอาสาสมัครใน

การปรับปรุงและพัฒนาสุขภาพภิบาลของชุมชน

- 4) บริการยาสามัญประจำบ้านและการปฐมพยาบาล

ขณะที่ จิตทพร วรรณประภา (2525 : 41) ให้ทัศนะว่าบทบาทของ โรงเรียนในการพัฒนาชุมชนด้านสาธารณสุขควรปฏิบัติดังนี้

1) ให้ความรู้พื้นฐานทางการศึกษาและสาธารณสุขที่จำเป็นต่อการ ดำรงชีวิต

2) ปลูกฝังค่านิยมและสุนิยมแก่นักเรียนเพื่อจะนำไปเผยแพร่แก่ ผู้ปกครองได้

- 3) จัดโครงการอาหารกลางวัน
- 4) จัดบริการอนามัยในโรงเรียน
- 5) เป็นผู้นำในการพัฒนาความสะอาดของชุมชนในโอกาสสามัญ
- 6) เพื่อประสานงานกับบุคคลและหน่วยงาน

จะเห็นได้ว่าการที่ประชาชนไม่เป็นโรคขาดอาหาร มีสภาพร่างกายที่ แข็งแรง มีเครื่องนุ่งห่มหรือเครื่องใช้สอยตามความจำเป็นที่สะอาดปลอดภัย มียา รักษาโรคประจำท้องถิ่นในราคาที่เหมาะสม มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมอนามัยของ

ชุมชน หรือที่เรียกว่า กิจกรรมสาธารณสุขมูลฐาน ได้แก่ การส่งเสริมโภชนาการ การสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม การอนามัยแม่และเด็ก การจัดหาผ้าสะอาด การเสริมภูมิคุ้มกันโรค การควบคุมโรคระบาดในท้องถิ่น ซึ่งในการส่งเสริมกิจกรรมเหล่านี้ ครูและผู้บริหารโรงเรียนจะมีบทบาทต่อชุมชนเป็นอย่างยิ่ง

3.4) บทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม

ปัจจุบันการที่ประเทศที่กำลังพัฒนาส่วนใหญ่ มีระบบการเมืองที่ไม่มั่นคง และมีการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยกึ่งเผด็จการนั้น เพราะ คนส่วนใหญ่ในประเทศด้อยพัฒนา ยังมีความคิดความเชื่อที่ล้าหลัง ไม่สนใจการเมืองการปกครอง อันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา จากอุปสรรคที่เป็นปัญหาทำให้ระบบการเมืองของประเทศต้องล้าหลังเช่นนี้ ครูจะเป็นผู้หนึ่งที่มีโอกาสจะแก้ไขปัญหานี้ และควรพยายามชี้แนะให้ประชาชนในท้องถิ่นของตนรู้และเข้าใจระบบการเมืองการปกครองที่ถูกต้อง โดยสอนให้ประชาชนหัดคิดอย่างมีเหตุผล เป็นวิทยาศาสตร์ตลอดจนให้ประชาชนสนใจที่จะเข้าร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย (วิทยากร เชียงกูร, 2516 : 47)

ในการพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน โรงเรียนสามารถทำได้ โดยการเข้าไปสำรวจและศึกษาชุมชนเพื่อให้ทราบถึงสภาพความเป็นมา วัฒนธรรมนิยมประเพณี และความเป็นอยู่ให้เข้าใจเสียก่อน แล้วจึงดำเนินงานพัฒนาตามเป้าหมายของโรงเรียน และความต้องการของชุมชนในการพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรม ทิพาพร วรรณประภา (2525 : 41) เสนอแนะดังนี้

- 1) การร่วมมือในการส่งเสริมแนะนำกิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรม ทั้งในและนอกโรงเรียน
- 2) สร้างค่านิยมที่ถูกต้องแก่เยาวชนและประชาชนในท้องถิ่น
- 3) เป็นตัวกลางประสานงานในความคิดริเริ่มพัฒนาสังคมในท้องถิ่น
- 4) การสอนจริยศึกษาต้องเน้นในการฝึกอบรมปฏิบัติและการกระทำที่เป็นนิสัยให้แก่เด็ก

โดยทั่วไปสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอทำให้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป การศึกษาจะต้องมีบทบาทในการเตรียมสมาชิกให้พร้อมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ปัจจุบันความเจริญทางวัตถุและอบายมุขมีมากขึ้น การเลียนแบบสังคมตะวันตกบางประการทำให้ศีลธรรมของนักเรียนและประชาชนถดถอยลง ผู้บริหารโรงเรียนและครูควรส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน โดยเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประเพณีอันดีงามของไทยทั้งด้านคุณค่าคุณประโยชน์อันจะทำให้ให้นักเรียนและประชาชนรู้จักสังเกตรับรู้เปรียบเทียบกับเพื่อที่จะได้มีแนวคิดที่ถูกต้องแล้วนำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทย (ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2526 : 170)

ด้าน สวัสดิ์ อุคมโกชน์ (2530 : 65) ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมตามบทบาทของโรงเรียนมัธยมศึกษาซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับโรงเรียนประถมศึกษาได้ โดยเน้นในเรื่องการจัดโครงการการศึกษาเพื่อ

- 1) พัฒนาศาสนาและศีลธรรม
- 2) อนุรักษ์และสร้างเสริมศิลปและวัฒนธรรม
- 3) พัฒนาสังคมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 4) พัฒนาประชาธิปไตย

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาและกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ผู้บริหารก็สามารถเลือกปฏิบัติเฉพาะที่เห็นว่า โรงเรียนมีทรัพยากรพร้อมสามารถทำได้ และมีผลสนองต่อสภาพของชุมชนแต่ละท้องถิ่นเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทมาเป็นตัวแปรตาม โดยวัดการดำเนินงานตามบทบาทที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้กำหนดไว้ 6 ด้าน คือ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 25527 : 79)

- 1) การจัดการเรียนการสอน
- 2) การฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร

- 3) การจัดโรงเรียนให้เป็นแหล่งข่าวสารของชุมชน
- 4) การจัดโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางด้านวิชาการและอาชีพ
- 5) การจัดโรงเรียน ให้เป็นศูนย์ส่งเสริมกีฬา พัฒนาการศึกษาวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น
- 6) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

4.1 แนวคิดและทฤษฎีทางด้านพฤติกรรมศาสตร์

ทฤษฎีสังคมวิทยาหลายทฤษฎีได้อธิบายถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนี้

4.1.1 ทฤษฎีกระบวนการทางสังคม (Social Process Theory)

เกทเซลส์และกุกา (Getzels and Guba) ได้อธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ว่า พฤติกรรมต่าง ๆ ในสังคมมนุษย์นั้นเป็นผลมาจากอิทธิพล 2 ประการคือ (ภิญโญ สาร, 2516 : 202)

4.1.1.1) สถาบันมิติ (Nomothetic Dimension) ซึ่งประกอบด้วยสถาบัน (Institution) บทบาท (Role) ที่บุคคลในสถาบันจะต้องกระทำและความคาดหวังในบทบาทหน้าที่ (Role Expectation) จากบุคคลนอกสถาบัน

4.1.1.2) บุคลามิติ (Idiographic Dimension) ประกอบด้วยตัวบุคคล (Individual) บุคลิกภาพ (Personality) ของบุคคลนั้นและความต้องการส่วนตัว (Need Disposition) ซึ่งบุคคลนั้น ๆ คิดว่าจำเป็นที่จะต้องสนองความต้องการ หรือทำให้ความขาดแคลนนั่นหมดสิ้นไป เพื่อความสุขของตนเองจริง ๆ

สำหรับการปฏิบัติทางการศึกษานั้น สำนักงานทดสอบแห่งสหรัฐอเมริกา (Educational Testing Service : ETS) ได้สรุปว่า การปฏิบัติงานของครู

ในระบบโรงเรียนเกี่ยวข้องกับด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (Gavy D Borich, 1977 : 135-137, อ้างถึงใน สุเทพ อ่วมเจริญ, 2529 : 18-19)

- 1) ด้านสถาบันประกอบด้วย โครงสร้างระบบองค์การความรู้เกี่ยวกับ องค์การและการสนับสนุนสิ่งใหม่ ๆ ขององค์กร
- 2) ด้านบุคลากร ประกอบด้วยคุณสมบัติส่วนตัวของครู ความรู้ในเนื้อหา วิชาของครู ความถนัดของครูและทัศนคติของครู

เมื่อพิจารณาในด้านบุคลากรแล้ว จะสังเกตได้ว่ามีตัวแปรหลายกลุ่มที่ทำให้ บุคคลแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ กันหากต้องการจะทราบว่าบุคคลจะปฏิบัติงานได้ดีและ สำเร็จผลหรือไม่จะต้องพิจารณาทั้งความรู้และ วิชาการที่ใช้ในการปฏิบัติงานร่วมกับ คุณสมบัติทางพฤติกรรมที่บุคคลแต่ละคนมี (สวัสดี สุคนธรังษี, 2516 : 200)

จากทฤษฎีและข้อปฏิบัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการปฏิบัติงานใด ๆ ก็ตาม จะต้องอาศัยความรู้และ เจตคติมาเป็นพื้นฐาน ผู้วิจัยเห็นว่า ความรู้และเจตคติเป็น องค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้เกิดผลต่อการปฏิบัติตนของผู้บริหารโรงเรียน

4.1.2 ทฤษฎีกระบวนการรับของใหม่ (Process of Adoption Theory)

ดิเรก ฤกษ์ร่าย (2518 : 17-18) ได้กล่าวถึง กระบวนการ ยอมรับของใหม่ว่ามีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ เช่น ปัจจัยส่วนตัว ของผู้รับของใหม่ ปัจจัยด้านคุณสมบัติของผู้ทำการเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านลักษณะ ของใหม่ และปัจจัยทางด้านลักษณะสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

โรเจอร์ (Roger , 1964 : 172-183) กล่าวว่า ปัจจัย ส่วนบุคคลของผู้ยอมรับของใหม่นั้นคือปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะส่วนตัว (Personal Characteristics) ซึ่งประกอบด้วยระดับอายุของบุคคล (Age) สถานภาพของ สังคม (Social Status) ฐานะทางเศรษฐกิจ (Financial Position) ซึ่ง รวมไปถึงรายได้ ขนาดที่ดินที่ถือครอง หรือทรัพย์สินต่าง ๆ ที่ครอบครองอยู่ ความสามารถเฉพาะอย่าง (Special-zation) ซึ่งรวมถึงระดับการศึกษาและ ความสามารถทางด้านจิตใจ (Mental Ability)

จากทฤษฎีกระบวนการรับของใหม่ สรุปได้ว่าปัจจัยในการกำหนดการมีพฤติกรรมการปฏิบัติงานในโครงการใด เป็นอิทธิพลมาจากปัจจัยลักษณะส่วนตัว ซึ่งประกอบด้วยระดับอายุของบุคคล สถานภาพทางสังคม และ รายได้

4.1.3 ทฤษฎีบทบาท (Role Theory)

บิดเดิลและโทมัส (Biddle and Thomas, 1966 : 96)

กล่าวว่าระบบสังคมหนึ่ง ๆ ประกอบขึ้นด้วยขอบข่ายของตำแหน่งต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน โดยบุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งเหล่านั้น จะมีบทบาทแตกต่างกัน ข่ายสังคมส่วนบุคคลประกอบด้วยบทบาทต่าง ๆ ที่จะกระทำ ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพทางเศรษฐกิจสังคมของแต่ละบุคคลรวมทั้งกฎระเบียบสังคม และ วัฒนธรรมที่แต่ละสังคมได้กำหนดไว้ โดยที่แต่ละบทบาทบุคคลเผชิญกับความคาดหวังต่าง ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมที่จะต้องแสดงออก ความคาดหวังเหล่านี้ อาจจะถูกกำหนดจากปทัสสถานทางสังคม กลุ่มบุคคลหรือชนชั้นทางสังคม ดังนั้นพฤติกรรมของบุคคลจึงมิได้ขึ้นอยู่กับสถานภาพของเศรษฐกิจสังคมแต่เพียงอย่างเดียว หากยังขึ้นอยู่กับความคาดหวังของบุคคลอื่น ๆ ที่อยู่ในข่ายสังคมของเขาอีกด้วย อย่างไรก็ตามบุคคลไม่เพียงแต่จะพยายามแก้ปัญหาและปรับตัวให้เข้ากับความคาดหวังทางสังคมต่าง ๆ เท่านั้น หากยังริเริ่มสร้างสรรค์ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงลักษณะความสัมพันธ์ที่เขามีบุคคลอื่นด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือบุคคลกระทำการใด ๆ ไม่เพียงแต่ตอบสนองต่อความคาดหวังทางสังคมในแต่ละสถานการณ์เท่านั้น แต่ยังทำเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวอีกด้วย

จากทฤษฎีบทบาทดังที่กล่าวได้ว่า การที่บุคคลควรจะทำสิ่งใดนั้น ขึ้นอยู่กับสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมของแต่ละบุคคล สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเอาสภาพทางเศรษฐกิจคือ รายได้ มาเป็นตัวแปรหนึ่งในการศึกษาวิจัย

4.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการของบุคคล

ความต้องการ เป็นสิ่งผลักดันที่เกิดขึ้นในตัวของคนในชีวิตรของมนุษย์นั้น เราต้องตื่นรนเพื่อสนองความต้องการต่าง ๆ และทิศทางของพฤติกรรมอาจถูกกำหนดโดยแรงผลักดันของความต้องการมนุษย์ในเวลานั้น ๆ อาจจะเป็นความต้องการทางด้านร่างกายหรือจิตใจก็ได้

ความต้องการของบุคคลเกิดจากการขาดสมดุลทั้งในร่างกายของตนเอง และสิ่งแวดล้อมภายนอก ร่างกาย ซึ่งทำให้เกิดแรงขับเคลื่อนมา มนุษย์ทุกคนย่อมมีความต้องการทางด้านสรีระ (Physical Needs) หรือความต้องการขั้นต้นและความต้องการทางสังคม (Social Needs) ซึ่งความต้องการทางสังคมนั้นมักมีลักษณะ ดังนี้ (อารี เพชรพุด, 2518 : 31)

- 1) เกิดจากประสบการณ์ของบุคคล
- 2) แต่ละบุคคลมีความต้องการแต่ละด้านแตกต่างกัน
- 3) แม้ในบุคคลเดียวกันความต้องการก็จะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ
- 4) บุคคลมักจะซ่อนเร้นความต้องการนี้โดยไม่แสดงออกอย่างชัดเจน
- 5) ความต้องการทางสังคมนี้จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมนุษย์

มาสโลว์ (Maslow) กล่าวว่า พฤติกรรมของมนุษย์นั้นถูกผลักดันด้วยความต้องการจำเป็น (Basic Needs) ซึ่งซับซ้อนมากมายและความต้องการ (Needs) ใด ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วไม่ได้รับการบำบัดอย่างเพียงพอความต้องการนั้นก็คงอยู่เสมอไป คือ จะมีแรงขับที่มีพลังผลักดันให้บุคคลมีพฤติกรรมโน้มเอียงไปในทางที่จะบำบัดความต้องการนั้นอยู่เสมอและมาสโลว์เชื่อว่าเมื่อความต้องการขั้นต้น ๆ ของมนุษย์ได้รับการบำบัดอย่างเพียงพอ คือมีความพอใจดีแล้ว ความต้องการนั้นต่อ ๆ ไปก็จะเจริญขึ้นเป็นลำดับ แต่ถ้าไม่ได้รับสิ่งที่บำบัดตามต้องการอย่างเพียงพอความต้องการนั้นจะมีอิทธิพลผลักดันพฤติกรรมของมนุษย์อยู่ตลอดไป และเป็นเหตุให้ความต้องการขั้นต่อ ๆ ไปเจริญได้ยากอีกด้วย (จีรพรรณ กาญจนจิตรรา, 2532 : 25-26)

มาสโลว์ได้จัดลำดับพัฒนาการความต้องการของมนุษย์ไว้เป็นขั้น ๆ ดังนี้

1) ความต้องการทางชีวภาพ (Physiological or Biological Needs) เป็นความต้องการทางด้านร่างกาย

2) ความต้องการความปลอดภัย (Needs of Safety)

ความต้องการความปลอดภัยเป็นธรรมชาติของมนุษย์ หรือสิ่งที่มีชีวิตในอันที่จะดำรงชีวิตของตนไว้

3) ความต้องการความรัก (Needs for Love) เมื่อมีความพอใจ
ในความต้องการ 2 ประการแรกแล้ว บุคคลจะรู้จักต้องการความรักความชอบพอและ
ความรู้สึกเป็นเจ้าของ

4) ความต้องการเกียรติยศ (Needs for Self-Esteem)
ความต้องการเกียรติยศหรือความภูมิใจในตนเองแสดงให้เห็นในบุคคลที่เริ่มต้องการมี
พลังแข็งแรงและต้องการการยอมรับของสังคม

5) การประจักษ์ในตนเอง (Needs for Self-Actualization)
ความต้องการที่จะแสดงความสามารถของตนให้เกิดผลต่อสังคม

จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ จะช่วยให้เข้าใจ
พฤติกรรมของมนุษย์ได้อย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นประโยชน์ในการคาดหวังพฤติกรรมของบุคคล
ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่จะสร้างความร่วมมือของมนุษย์
ในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการค้นคว้าและตรวจสอบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพ
การปฏิบัติงาน ผู้วิจัยได้รวบรวมเสนอในลักษณะตัวแปรที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาในครั้งนี้
ดังต่อไปนี้

5.1 ปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้บริหาร

5.1.1 อายุ

อุทัย หิรัญโต (2524 : 73-74) ได้กล่าวว่า อายุหรือวัยของ
บุคคลนั้น ประจวบกับความรูสึกนึกคิด ความสนใจ ทักษะ บุคลิกภาพของคนที่แตกต่างกัน
คนที่มียามากหรือผ่านโลกมามากจะมีประสบการณ์มากกว่าคนที่มียาน้อยและอาจจะ
มีเหตุผลมากกว่า วัยต่าง ๆ ของคนย่อมมีปัญหา ความสนใจผลประโยชน์และทัศนคติ
แตกต่างกันไป ดังผลการวิจัยของวัชรารักษ์ ตรีกุลดิษฐ์ (2525 : บทคัดย่อ) และ
บุลลักษ์ดี โพธิ์เจริญ (2528 : บทคัดย่อ) ที่พบว่าอายุมีความสัมพันธ์กับอัตราการ

ยอมรับการทำงานที่น้ำตามแผนใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อรุณ ศิริพันธ์ (2533 : 93) พบว่าอิหม่ามที่มีอายุต่ำกว่า 45 ปี มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนสูงกว่าอิหม่ามที่มีอายุมากกว่า 45 ปี และสุวิชา ยี่สุนทร (2533 : 129) ที่พบว่าผู้นำศาสนาอิสลามที่มีอายุน้อยมีคุณลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนด้านความรู้ความเข้าใจในหลักศาสนาอิสลามและด้านมนุษยสัมพันธ์สูงกว่าผู้นำศาสนาอิสลามที่มีอายุมาก

จะเห็นได้ว่า อายุเป็นปัจจัยที่สำคัญที่เป็นตัวกำหนดฐานะของบุคคลในสังคมและจากผลการวิจัยในหลาย ๆ หน่วยงานพบว่าบุคคลที่มีอายุแตกต่างกันมักจะมีความคิดเห็นและการปฏิบัติในสิ่งต่าง ๆ ที่แตกต่างกันจึงเห็นได้ว่าอายุมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลเพราะนอกจากเป็นลักษณะทางชีววิทยาแล้วยังเป็นลักษณะทางสถานภาพทางสังคมด้วย (กิตติ พงษ์เลิศฤทธิ์, 2532 : 33)

อายุจึงเป็นปัจจัยที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาเพื่อหาความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

5.1.2 รายได้

รายได้จะเป็นเครื่องชี้บทบาทของบุคคลในสังคมเช่นเดียวกับฐานะด้านอื่น ๆ และรายได้ก็เป็นเครื่องชี้ฐานะทางเศรษฐกิจที่เด่นชัด ดังนั้นรายได้ของครูจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดบทบาทที่มีต่อสังคม (สถาบันวิจัยแห่งชาติ, 2514 : 20)

ดังผลการวิจัยของกรมพัฒนาชุมชน (2519 : 15) ที่พบว่าฐานะดี มีรายได้ดีจะทำให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมาก และสามารถทำให้โครงการประสบความสำเร็จได้ และ สหส นิลพันธ์ (2519) ศึกษาพบว่าการยอมรับการใช้บุญมาลมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการศึกษาลักษณะการถือครองและรายได้ต่อปี ส่วน อาสาพิห์ เกษทรัพย์ (2524 : 28) ศึกษาพบว่าผู้ปกครองที่มีรายได้สูงมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนมากกว่าผู้ปกครองที่มีรายได้ต่ำกว่าซึ่งสอดคล้องกับ อารยา วัฒนกิจ (2526 : 79) ศึกษาพบว่าผู้ปกครองที่มีรายได้สูงมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและฉ้อฉล
 วุฒิสภารักษา(2526 : 114) ที่วิจัยพบว่าผู้มีสถานภาพทางเศรษฐกิจในระดับสูง
 เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมาก

จากเหตุผลดังกล่าว บุคคลที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงน่าจะมี
 ฐานะทางสังคมที่มั่นคง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้มีการปฏิบัติงานในด้าน
 ต่าง ๆ มากกว่าบุคคลที่มีรายได้เฉลี่ยน้อย ซึ่งอาจเนื่องมาจากภาระในการสร้าง
 ฐานะ หรืออาจมองเห็นความสำคัญในด้านความต้องการทางสังคมน้อยลง

5.1.3 ประสพการณ์การทำงาน

ประสพการณ์เป็นคุณสมบัติประการหนึ่งที่สำคัญต่อการ
 ปฏิบัติงานในการสรรหาบุคคลเข้าสู่ตำแหน่ง การแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสูงขึ้น
 ตลอดจนการสอบแข่งขันหรือสอบคัดเลือก ก็มักจะกำหนดคุณสมบัติเกี่ยวกับ
 ประสพการณ์ในเรื่องนั้น ๆ หรือดำรงตำแหน่งที่เกี่ยวข้องเป็นเวลานานเท่าใด
 ประสพการณ์จึงเป็นเรื่องที่ต้องศึกษาวิจัยว่ามีผลต่อการปฏิบัติงานหรือไม่อย่างไร
 โดยหลักการทั่ว ๆ ไปแล้วไม่ว่าจะเป็นงานใด ๆ ก็ตาม
 คนที่มีประสพการณ์สูงในงานนั้น ๆ ย่อมจะปฏิบัติงานในหน้าที่ได้ผลดีกว่าคนที่
 ประสพการณ์ต่ำ หรือไม่มีประสพการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานของช่างฝีมือเป็น
 งานที่ต้องใช้ความชำนาญเฉพาะ เรื่อง ยังมีความจำเป็นมากที่จะต้องใช้คนที่มี
 ประสพการณ์ ข้อเสนอแนะในเรื่องนี้เห็นได้ชัดจากประกาศแจ้งความในหน้า
 หนังสือพิมพ์ของบริษัท ห้างร้าน หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ที่มีให้เห็นเป็น
 ประจำโดยทั่วไป

ดังผลการศึกษาของ ไพรวลัย พิทักษ์สาธิต (2522)
 ได้วิจัยพบว่าอายุ ประสพการณ์การสอน ความรักในอาชีพครู มีความสัมพันธ์กับ
 ผลประเมินประสิทธิภาพการสอนโดยครูประเมินเอง และวัฒนา สุวรรณไตรย์
 (2525 : 233) ก็พบว่าครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษาที่มีประสพการณ์ในการ
 เป็นครูใหญ่ต่างมีปัญหาในการบริหารงานวิชาการต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ สุภา
 ศิลธร (2526 : 83) ที่พบว่าสถานภาพส่วนตัว ประสพการณ์ในการปฏิบัติงาน

และบรรยากาศทางวิชาการของโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับความต้องการพัฒนาสมรรถภาพ ในการปฏิบัติการสอนทุกสมรรถภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสมณฑก แยมเจริญ (2526 : 1-2) ได้วิจัยพบว่าครูส่วนใหญ่ขาดความรู้ ประสบการณ์ในการดำเนินงาน จึงทำให้การจัดกิจกรรมในโครงการมีน้อย ซึ่งสอดคล้องกับ สุจิตร์ โนคำ (2527) ที่พบว่าครูวิชาการของกลุ่มโรงเรียนที่มีประสบการณ์ในการสอน 6 ปีขึ้นไปและครูมีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญาตรีจะปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้ในแนวปฏิบัติมากกว่าครูวิชาการของกลุ่มโรงเรียนที่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อยกว่า 5 ปี และมีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า ประสบการณ์ในการสอนกับผลงานด้านการเรียนการสอนมีแนวโน้มในลักษณะที่มีความสัมพันธ์ต่อกันในเชิงบวก

ส่วน วิชากร บัวหอม (2531 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัย เรื่องการศึกษาสมรรถภาพในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนเทศบาล ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีทัศนะต่อสมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียนต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกด้าน

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า ประสบการณ์การทำงานมีส่วนช่วยสนับสนุนกิจกรรมในโครงการ ประสบการณ์จึงเป็นปัจจัยที่ผู้วิจัยนำมาศึกษา เพื่อหาความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในโครงการด้วย

5.1.4 การเข้ารับการฝึกอบรม

การเข้ารับการฝึกอบรม เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้บุคคล ได้มีทักษะ ความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้สามารถปฏิบัติหน้าที่อยู่ในความรับผิดชอบในหน่วยงาน หรือองค์กร ได้ดี

สุวิชา ปีสุนทรง (2533 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาคุณลักษณะ ที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนของผู้เฝ้าศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี ระหว่างผู้นำศาสนาที่เคยเข้ารับการฝึกอบรมนอกโรงเรียนน้อย กับผู้นำศาสนาอิสลามที่เคยเข้ารับการฝึกอบรมนอกโรงเรียนมาก พบว่าผู้นำศาสนาอิสลามที่เคยเข้ารับการฝึกอบรมนอก

โรงเรียนมาก มีคุณลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนในด้านความรู้ความเข้าใจในหลักศาสนาอิสลาม สูงกว่าผู้นำศาสนาอิสลามที่เคยเข้ารับการฝึกอบรมนอกโรงเรียนน้อย ซึ่งสอดคล้องกับ อรุณ คิริพันธ์ (2533 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทอิหม่ามในการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะจังหวัดสงขลา ผลปรากฏว่าอิหม่ามในจังหวัดสงขลาที่เคยได้รับการฝึกอบรม เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนสูงกว่าอิหม่ามที่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรม นอกจากนี้ ไชย พรหมศรี (2533 : 68) ได้ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่อเนื่องของสมาชิกศูนย์เยาวชนตำบล อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี พบว่าสมาชิกศูนย์เยาวชนตำบลที่เคยผ่านการฝึกอบรมจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่อเนื่องของสมาชิกศูนย์เยาวชนตำบลมากกว่าสมาชิกที่ไม่เคยผ่านการฝึกอบรม

จากงานวิจัยดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ประสบการณ์ในการเข้ารับการฝึกอบรม จะเป็นตัวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน กล่าวคือ ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีประสบการณ์การเข้ารับการฝึกอบรมและสัมมนา เกี่ยวกับโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทสูง ย่อมมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทมากกว่าผู้บริหารโรงเรียนที่ไม่มีประสบการณ์การฝึกอบรมสัมมนา ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้ใช้การเข้ารับการฝึกอบรมสัมมนาเป็นปัจจัยที่นำมาศึกษาเพื่อหาความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในโครงการ

5.1.5 เจตคติที่มีต่อโครงการ

เจตคติเป็นความรู้สึกของบุคคลที่ได้จากการเรียนรู้และประสบการณ์ แล้วแสดงภาวะของร่างกายและจิตใจในด้านความพร้อมที่จะตอบสนองต่อบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งใน 2 ลักษณะคือ แสดงความรู้สึกชอบ เรียกว่าเจตคติที่ดีหรือทางบวก หรือแสดงความพร้อมที่จะหลีกเลี่ยงเมื่อเกิดความรู้สึกไม่ชอบ เรียกว่าเจตคติที่ไม่ดีหรือทางลบ (กมลรัตน์ หัสสุวรรณ, 2527 : 172)

โดยสภาพทั่ว ๆ ไปแล้วเจตคติมีส่วนในการกำหนดการปฏิบัติงานของบุคคลในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง แต่ในบางสถานการณ์บุคคลไม่สามารถจะ

ปฏิบัติ เช่นนั้นได้ เนื่องจากถูกปัจจัยอื่นมาเป็นตัวกำหนดให้ต้องแปรเปลี่ยนพฤติกรรม
ไปหรือยกเว้นพฤติกรรมดังกล่าวเสีย อาจจะพิจารณาเจตคติในลักษณะที่ว่าเจตคติ
เป็นสิ่งที่กำหนดแนวโน้มของพฤติกรรมของบุคคล

การเกิดเจตคติอาจจะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้อย่าง
กว้างขวาง โดยเฉพาะการนำมาปรับปรุงการปฏิบัติงานให้มีคุณภาพมากขึ้น ถึงแม้
ว่าเจตคติจะไม่ได้เป็นองค์ประกอบอย่างเดี่ยวที่ทำให้เกิดการปฏิบัติ แต่เป็นสาเหตุ
อย่างหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดหรือที่มาของการปฏิบัติ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2520 :
9) ดังผลการวิจัยของ พรศักดิ์ พัทธพจนามรณ (2530 : บทคัดย่อ) ที่พบว่าสมาชิก
ที่มีทัศนคติที่ดีต่อสหกรณ์การเกษตร ซึ่งสอดคล้องการวิจัยของ เจะสะปิอิง บารู
(2534 : 86) พบว่าสมาชิกศูนย์สาธิตการตลาดที่มีเจตคติสูง มีส่วนร่วมในการ
ดำเนินงานของศูนย์สาธิตมากกว่ากลุ่มที่มีเจตคติต่ำ

ดังนั้น เจตคติที่มีต่อโครงการจึงเป็นปัจจัยที่นำมาศึกษา เพื่อ
หาความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในโครงการ

5.1.6 ความรู้ในโครงการ

ระดับความสามารถของบุคคลในการแสดงออกซึ่งพฤติกรรม
ใด ๆ นั้นย่อมขึ้นอยู่กับความเข้าใจในสิ่งนั้นซึ่งแต่ละคนมีแตกต่างกันออกไป บุคคล
มีบทบาทเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน และเกี่ยวกับชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ซึ่ง ทองคุณ
พงษ์พันธ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ "ครู : บทบาท : พฤติกรรมและคุณธรรม"
(2522 : 81) ว่า ครูเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในโรงเรียนชุมชน จึงควรมีลักษณะ
คือ ต้องพยายามหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนของตนให้ถ่องแท้แน่นอน และ
ต้องทำให้กว้างขวางในหมู่บ้าน ครูต้องหาความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรของชุมชนรวม
ทั้งนำไปใช้ด้วยเมื่อมีโอกาส ซึ่ง เมธี บิลันธนานนท์ (2527 : 31-34) ได้กล่าว
ถึงบทบาทของครูกับการพัฒนาชนบทว่า ครูที่ทำงานในท้องถิ่นมักจะได้รับการยกย่อง
ว่าเป็นผู้มีความเสียสละ อดทนพากเพียร และมีกุศลจิต ดังนั้น ครูจะต้องมีบทบาท
ในการให้ความรู้แก่ประชาชนและช่วยพัฒนาชุมชนนอกเหนือไปจากงานสอน โดยที่
ครูต้องมีความรู้ ประสิทธิภาพ และลักษณะความเป็นผู้นำด้วยเช่นเดียวกัน อนุศักดิ์

เกตุลิริ (2526 : บทคัดย่อ) พบว่าครูควรจะมีลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาชนบทโดย ความรู้ที่อยู่ในระดับมากที่สุด

ส่วน อารยา วัฒนกิจ (2526 : 79) ก็วิจัยพบว่า ผู้ปกครอง ที่มีความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมาก จะมีส่วนร่วมใน กิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสูงกว่าผู้ปกครองที่มีความรู้ความเข้าใจน้อยและ สกนธ์ จันทักษ์ (2528 : 68) พบว่าสมาชิกที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักการและวิธีการ เกษตรจะมีส่วนร่วมมากกว่าสมาชิกที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในหลักการ และวิธีการ สหกรณ์การเกษตรน้อยและ แนว โสทธิพันธ์ (2534 : 89) พบว่าประชาชนในชนบท ในเขตพื้นที่จังหวัดสงขลาที่มีความรู้ในเรื่องการพัฒนาชุมชนมากมีส่วนร่วมในกิจกรรม พัฒนาชุมชนมากกว่าผู้ที่มีความรู้ในเรื่องการพัฒนาชุมชนปานกลางและน้อย

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้กำหนดว่าความรู้ในโครงการเป็นตัวแปรหนึ่ง ในการวิจัยครั้งนี้

5.2 ปัจจัยเสริม

5.2.1 จำนวนครูในโรงเรียน

ในการดำเนินงานหรือกิจกรรมของหน่วยงานใดก็ตามตามจำนวน ของบุคลากรหรืออัตรากำลังในหน่วยงานถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญยิ่งที่มีผลต่อ ประสิทธิภาพในการปฏิบัติของหน่วยงานนั้น ๆ เช่นเดียวกับการดำเนินงานของ โรงเรียน ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ซึ่งสภาพที่แท้จริง ส่วนใหญ่พบว่าโรงเรียนที่กำลังดำเนินงานในโครงการดังกล่าว ยังขาดแคลน อัตรากำลังครู

ดังผลงานการวิจัยของ โสภณ เพ็ชรช่วย (2533 : 136) ได้ศึกษาปัญหาการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของ ผู้บริหารโรงเรียน ได้ให้ข้อเสนอว่า ควรจัดอัตรากำลังครูให้เพียงพอตามเกณฑ์ที่ กำหนด เพื่อให้การดำเนินงานของโรงเรียนทุกด้านเป็นไปด้วยดี เช่นเดียวกับ สกน กาศิสวรรณ (2534 : 116-121) ซึ่งทำการวิจัยเรื่องการบริหารปฏิบัติงาน ของครูในคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติงานการพัฒนาชนบทระดับตำบล พบว่า

ครูที่ทำหน้าที่ในคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติงานการพัฒนาชมพระคัมภีร์ต้องรับผิดชอบการสอน และงานอื่น ๆ ในโรงเรียนอีกมาก เพราะสภาพที่แท้จริงแล้ว ในโรงเรียนที่ครูเหล่านั้นสังกัดอยู่ยังขาดแคลนอัตรากำลังครู ซึ่งเป็นผลให้ครูปฏิบัติงานในหน้าที่ได้ไม่เต็มที่ และฉลอง พูลสุทธิ (2535 : 193) ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทการใช้การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการ การศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ในจังหวัดปัตตานี พบว่าปัญหาสำคัญเกี่ยวกับครู คือ การขาดแคลนอัตรากำลังครู และขาดแคลนครูที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะวิชา

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำจำนวนครูในโรงเรียนมาเป็นตัวแปรหนึ่ง เพื่อหาความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนในโครงการ

5.2.2 งบประมาณสนับสนุน

งบประมาณถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งต่อการดำเนินงานทั้งปวง การปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการ การศึกษาเพื่อพัฒนาชนบทก็เช่นเดียวกัน หากหน่วยงานใดหรือโรงเรียนใดที่ปฏิบัติโครงการแล้วได้รับงบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอและต่อเนื่องแล้วย่อมจะทำให้ งานหรือโครงการนั้นหยุดชะงักหรือขาดความต่อเนื่องได้

ตั้งผลงานการวิจัยของ สะอาด พองอินทร์ (2527 : บทคัดย่อ-จ) เรื่องบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ตามการรับรู้ของครู และผู้บริหารโรงเรียนในเขตการศึกษา 8 พบว่าเงินงบประมาณที่ใช้สนับสนุนโครงการมีน้อย ไม่เพียงพอในการดำเนินงาน เป็นปัญหาสำคัญในอันดับที่สาม และจากรายงานการวิจัยประเมินผลโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 : 283) พบว่าโครงการได้รับงบประมาณไม่ต่อเนื่อง เป็นผลให้กิจกรรมบางอย่างที่ต้องใช้งบประมาณหยุดชะงัก และด้านกระบวนการก็พบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับการเบิกจ่ายงบประมาณได้ล่าช้า

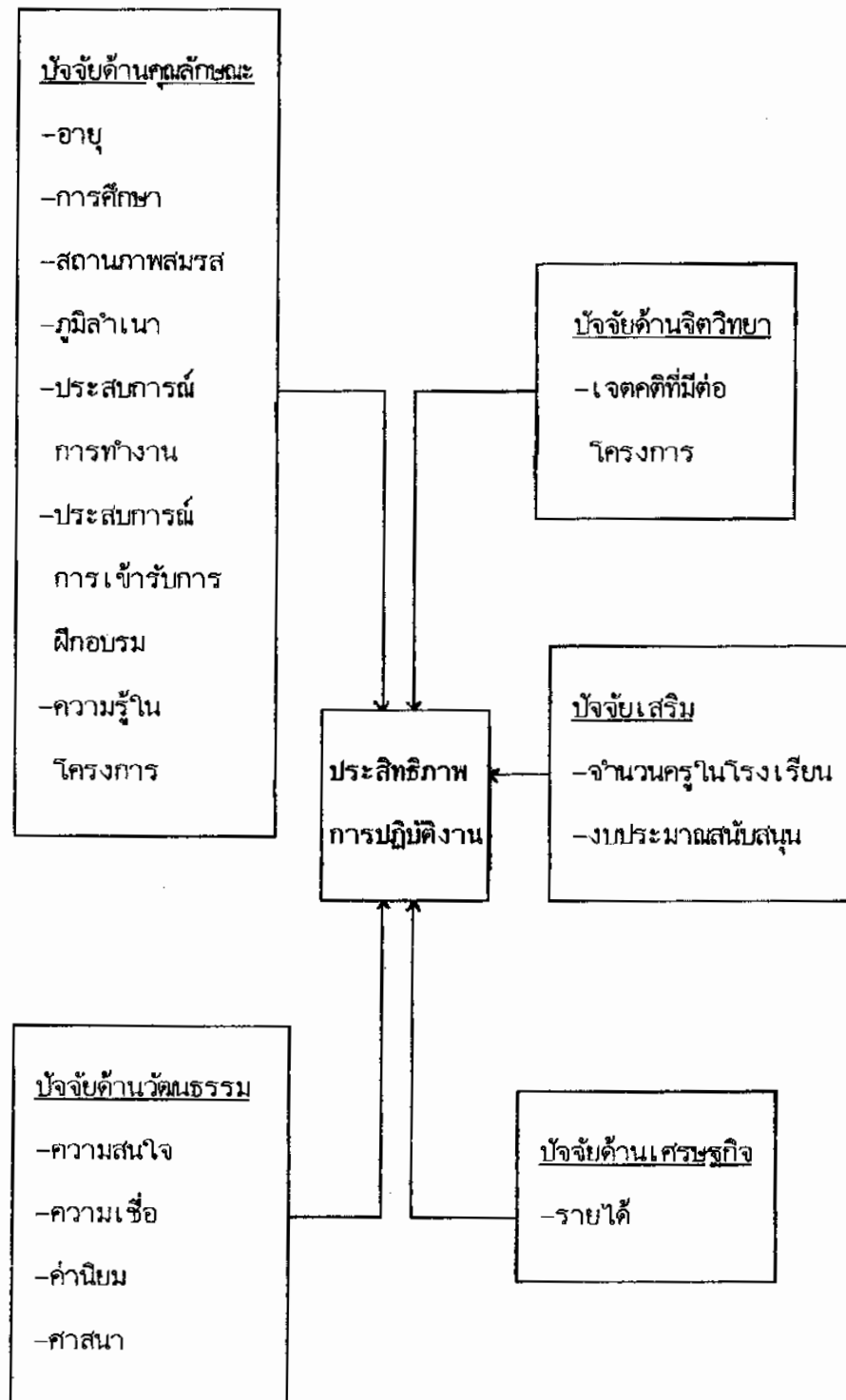

สรุปได้ว่า งบประมาณสนับสนุนน่าจะ เป็นปัจจัยหนึ่งที่สัมพันธ์
กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนในโครงการ

6. กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Framework)

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาแล้ว
ผู้วิจัยได้อาศัยแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยดังกล่าวมา เป็นกรอบแนวความคิด
เชิงทฤษฎีว่าปัจจัยต่าง ๆ ที่นำมากล่าวไว้มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของ
ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษา เพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขต
ชนบท และปัจจัยด้านใดมีผลต่อประสิทธิภาพมากที่สุด ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของ
ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อ
พัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

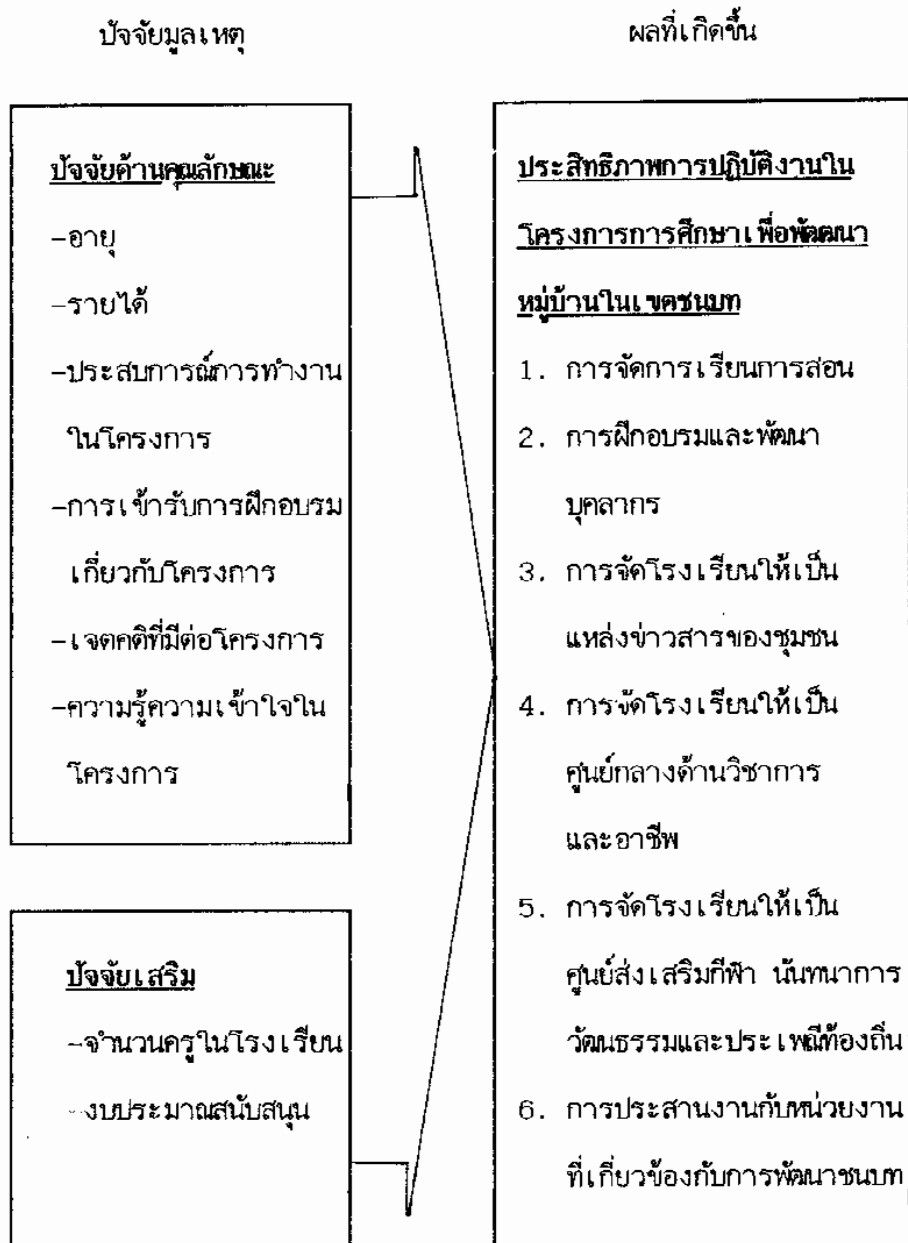

จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา มี 5 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านจิตวิทยา ปัจจัยด้านวัฒนธรรม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยเสริม ซึ่งประกอบด้วย ตัวแปร 15 ตัว แต่ผู้วิจัยนำมาเพียง 8 ตัว คือ อายุ รายได้ ประสบการณ์การทำงาน การเข้ารับการฝึกอบรม ความรู้ในโครงการ เจตคติที่มีต่อโครงการ จำนวนครูในโรงเรียน และงบประมาณสนับสนุนมาเป็นตัวกำหนดประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ส่วนอีก 7 ตัว คือ การศึกษา ภูมิสำเนา สถานภาพการสมรส ความสนใจ ค่านิยม ความเชื่อ และศาสนา ผู้วิจัยคิดว่า ตัวแปรเหล่านี้อยู่ในสภาวะคงที่ ไม่มีผลใด ๆ ต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขี้นข้อแนวความคิดดังกล่าวเหล่านี้ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดตัวแปรและตั้งสมมติฐานการวิจัยในครั้งนี้

7. กรอบแนวความคิดในการวิจัย

จากนโยบายที่มุ่งให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชนบท โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท จึงเป็นโครงการที่กระทรวงศึกษาธิการให้จัดดำเนินการในโรงเรียนประถมศึกษาโดยพยายามให้จัดในโรงเรียนทุกโรงเรียน แต่การดำเนินงานตามโครงการจะบรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติงานของผู้บริหารเป็นสำคัญ การปฏิบัติงานของผู้บริหารก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน แต่ผู้วิจัยได้นำมาศึกษา คือ ปัจจัยด้านคุณลักษณะ และปัจจัยเสริม ได้แก่ อายุ รายได้ ประสบการณ์การทำงานในโครงการ การเข้ารับการอบรม เจตคติที่มีต่อโครงการ ความรู้ในโครงการ จำนวนครูในโรงเรียน และงบประมาณสนับสนุน จะมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ซึ่งสามารถเขียนภาพแสดงความสัมพันธ์ได้ดังนี้

ภาพประกอบ 2 ปัจจัยมูลเหตุที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในโครงการ
การศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตรอบนอก

วัตถุประสงค์

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ทั่วไปคือ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทในจังหวัดปัตตานีและมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

1. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ทั้ง 6 ด้านได้แก่ การจัดการเรียนการสอน ด้านการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่น ด้านการจัดโรงเรียนเป็นแหล่งข่าวสารของชุมชน ด้านการจัดโรงเรียนเป็นศูนย์กลางด้านวิชาการและอาชีพ ด้านการจัดโรงเรียนเป็นศูนย์กีฬา นันทนาการ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น และด้านการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านคุณลักษณะ ได้แก่ อายุ รายได้ ประสบการณ์การทำงาน การเข้ารับการฝึกอบรม เจตคติที่มีต่อโครงการ ความรู้ในโครงการ และปัจจัยเสริม ได้แก่ จำนวนครูในโรงเรียน และงบประมาณสนับสนุน กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท
3. เพื่อหาตัวพยากรณ์ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

สมมติฐาน

จากแนวคิด ทฤษฎีและผลงานการวิจัยที่ได้ศึกษาค้นคว้าสามารถนำมาเป็นแนวทางในการตั้งสมมติฐานการวิจัยได้ดังนี้

1. ปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้บริหารแต่ละตัวต่อไปนี้ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทได้แก่

- 1.1 อายุ
- 1.2 รายได้
- 1.3 ประสบการณ์การทำงานในโครงการ
- 1.4 การเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับโครงการ
- 1.5 เจตคติที่มีต่อโครงการ
- 1.6 ความรู้ในโครงการ

2. ปัจจัยเสริมต่อไปนี้มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทได้แก่

- 2.1 จำนวนครูในโรงเรียน
- 2.2 งบประมาณสนับสนุน

3. ทั้งปัจจัยด้านคุณลักษณะและปัจจัยเสริมสามารถพยากรณ์

ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

ความสำคัญและประโยชน์

ในการศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ผู้วิจัยคาดว่ามีความสำคัญและเกิดประโยชน์จากการวิจัยครั้งนี้ดังต่อไปนี้

1. ด้านความรู้

1.1 ทำให้ทราบระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

1.2 ทำให้ทราบว่าปัจจัยใดบ้างที่สัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

1.3 ทำให้ทราบตัวแปรที่ดีที่สุดและสมการพยากรณ์ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

2. ด้านการนำไปใช้

ผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ มีประโยชน์ต่อกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานการศึกษาจังหวัด และสำนักงานการศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ ตลอดจนโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในเรื่องต่อไปนี้

2.1 การวางนโยบาย หรือวางแผนเพื่อกำหนดบทบาทและการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทให้เหมาะสม

2.2 การจัดการฝึกอบรม และสัมมนาผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาใน
โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน
ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านใน
เขตชนบทและ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้วิจัยได้กำหนด
ขอบเขตดังนี้

1. ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือผู้บริหารโรงเรียน
ประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทในจังหวัด
ปัตตานี จำนวน 291 โรงเรียน
2. กลุ่มตัวอย่าง (Samples) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือกลุ่มตัวอย่างจาก
ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขต
ชนบทในจังหวัดปัตตานี จำนวน 168 คน
3. ตัวแปร (Variables)

3.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)

ประกอบด้วย

3.1.1 ปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้บริหาร

3.1.1.1 อายุ

3.1.1.2 รายได้

3.1.1.3 ประสบการณ์การทำงานในโครงการ

3.1.1.4 การเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับโครงการ

3.1.1.5 เจตคติที่มีต่อโครงการ

3.1.1.6 ความรู้ในโครงการ

3.1.2 ปัจจัยเสริม

3.1.2.1 จำนวนครูในโรงเรียน

3.1.2.2 งบประมาณสนับสนุน

3.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทในจังหวัดปัตตานี โดยพิจารณาจากการปฏิบัติงานในแต่ละด้านคือ

3.2.1 ด้านการจัดการเรียนการสอน

3.2.2 ด้านการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนและในท้องถิ่น

3.2.3 ด้านการจัดโรงเรียนเป็นแหล่งข่าวสารของชุมชน

3.2.4 ด้านการจัดโรงเรียนเป็นศูนย์กลางด้านวิชาการและอาชีพ

3.2.5 ด้านการจัดโรงเรียนเป็นศูนย์กีฬา นันทนาการ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น

3.2.6 ด้านการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท

ข้อตกลงเบื้องต้น

คำตอบที่ได้จากแบบสอบถามของผู้บริหารโรงเรียนเป็นคำตอบที่เชื่อถือได้ และตรงกับสภาพความเป็นจริง

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เข้าใจความหมายของคำบางคำที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ให้ตรงกัน ผู้วิจัยจึงได้ให้นิยามศัพท์เฉพาะ ดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ และผู้อำนวยการโรงเรียน หรือผู้รักษาการในตำแหน่งนั้น ๆ ของโรงเรียนประถม

ศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี

2. ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหาร หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติงาน ตามบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้กำหนดไว้ 6 ประการ คือ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน และในท้องถิ่น ด้านการจัดโรงเรียนเป็นแหล่งข่าวสารของชุมชน ด้านการจัดโรงเรียนเป็นศูนย์กลางด้านวิชาการและอาชีพ ด้านการจัดโรงเรียนเป็นศูนย์กีฬา นันทนาการ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น และด้านการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท
3. การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การดำเนินงานบริหารด้านวิชาการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร และบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการการศึกษา เพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท คือให้นักเรียนได้นำความรู้ไปใช้พัฒนาตนเองและสังคม
4. การฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่น หมายถึง การให้ความรู้ความเข้าใจ ในการประพฤติและปฏิบัติตนแก่บุคคลในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความตระหนักในการร่วมกันแก้ปัญหา การพึ่งตนเอง และช่วยเหลือสังคม ตลอดจนความรู้ความสามารถในการพัฒนาท้องถิ่นของตนให้ดียิ่งขึ้น
5. การจัดให้โรงเรียนเป็นแหล่งข่าวสารของชุมชน หมายถึง การดำเนินการให้โรงเรียนเป็นศูนย์รวมข่าวสารข้อมูลในด้านการศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และการประกอบอาชีพ เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน
6. การจัดให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางด้านวิชาการและอาชีพหมายถึง การดำเนินการให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลาง รวมความรู้ในด้านต่าง ๆ และเป็นแหล่งฝึกฝนอาชีพที่สอดคล้องกับอาชีพในชุมชน
7. การจัดให้โรงเรียนเป็นศูนย์กีฬา นันทนาการ ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น หมายถึง การดำเนินการให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในเรื่องดังกล่าว เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกและบริการชุมชน

8. การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท หมายถึง การดำเนินการติดต่อขอความร่วมมือและความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อดำเนินงานให้โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทสำเร็จตามวัตถุประสงค์
9. โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท หมายถึง โครงการของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่ใช้โรงเรียนประถมศึกษาเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชนบท โดยจัดการเรียนการสอนให้มีผลเพื่อพัฒนาชุมชนชนบท รวมทั้งการให้บริการความรู้พื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ชนบทในเขตบริการของโรงเรียน
10. อายุ หมายถึง อายุของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดปัตตานี
11. รายได้ หมายถึง จำนวนเงินที่ได้รับตามอัตราเงินเดือนในปัจจุบันในรอบ 1 เดือน โดยไม่หักค่าใช้จ่ายใด ๆ
12. ประสบการณ์ในการทำงาน หมายถึง ระยะเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติงานหรือประสบการณ์ในโครงการ หรือจำนวนปีที่ปฏิบัติงานในโครงการ โดยนับรวมทั้งเวลาดำเนินงานและเวลาที่เคยปฏิบัติงานในโครงการจากโรงเรียนอื่น โดยนับเป็นปี (6 เดือนขึ้นไปคิดเป็น 1 ปี)
13. เจตคติที่มีต่อโครงการ หมายถึง ความรู้สึก ความคิดของผู้บริหารต่อโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทใช้วิธีวัดจากคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม
14. ความรู้ในโครงการ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดหลักการ วัตถุประสงค์ และการดำเนินงานตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ใช้วิธีวัดจากคะแนนที่ได้จากการตอบแบบทดสอบความรู้ในโครงการ
15. จำนวนครูในโรงเรียน หมายถึง จำนวนข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานสอนอยู่ในโรงเรียนโดยรวมทั้งผู้บริหารและผู้ที่มาช่วยราชการแต่ไม่รวมถึงผู้ที่ไม่ช่วยราชการที่อื่น
16. การเข้ารับการฝึกอบรม หมายถึง การที่ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ได้มีโอกาสเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

17. งบประมาณสนับสนุน หมายถึง เงินงบประมาณที่สำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ ให้สนับสนุนในการจัดซื้อวัสดุครุภัณฑ์ ในการดำเนินงาน
ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตรอบนอก